

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Кафедра теоретичної і прикладної економіки

Івасишин О. І., Репела Н. П., Татунчак Я. І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни за кредитно-модульною системою
для студентів неекономічних спеціальностей ВНЗів

Івано-Франківськ
Видавець Віктор Дяків
2009

УДК 33:371.214.114

ББК 65.018.5

Е45

Автори: к.е.н. Івасишин О. І., Репела Н. П., Татунчак Я. І.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради економічного факультету Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (протокол № 5 від 5 лютого 2009 року).

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Романюк М.Д.,
завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника;

кандидат економічних наук, доцент Загородній О.П.,
Тернопільський національний економічний університет,
Івано-Франківський інститут менеджменту.

Івасишин О.І.

Е45 Економічна теорія: методичні рекомендації до вивчення дисципліни за кредитно-модульною системою для студентів неекономічних спеціальностей ВНЗів. / О. І. Івасишин, Н. П. Репела, Я. І. Татунчак. – Івано-Франківськ: Видавець Віктор Дяків, 2009. – 132 с.

Методичні рекомендації з курсу “Економічна теорія” включають навчальну програму, інструктивно-методичні матеріали до практичних занять і самостійної роботи, теми рефератів (фіксованих виступів), контрольні та дискусійні питання, задачі, тести для перевірки знань і список рекомендованих джерел. Призначені для студентів неекономічних спеціальностей ВНЗів.

УДК 33:371.214.114

ББК 65.018.5

© О.І. Івасишин, Н.П. Репела,
Я.І. Татунчак, 2009

© Видавець Віктор Дяків, 2009

Зміст

Цілі й завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі.....	4
Короткий зміст лекцій.....	15
Теми й плани практичних занять і завдання для самостійної роботи.....	21
Тема 1. Економічна теорія як наука.....	21
Тема 2. Суспільне виробництво та проблема економічного вибору.....	27
Тема 3. Економічні системи суспільства.....	33
Тема 4. Товарно-грошові відносини та ринкова економіка.....	39
Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції.....	45
Тема 6. Теорія споживчого вибору.....	52
Тема 7. Підприємство та підприємницька діяльність...	58
Тема 8. Аналіз витрат виробництва, ціна й прибуток...	64
Тема 9. Домогосподарство як суб'єкт економіки.....	71
Тема 10. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання.....	77
Тема 11. Система макроекономічних показників.....	82
Тема 12. Теорія загальної економічної рівноваги.....	89
Тема 13. Цикли ділової активності, безробіття й інфляція.....	94
Тема 14. Банківська система та кредитно-грошова політика.....	100
Тема 15. Фінансова система та фіскальна політика....	106
Тема 16. Світове господарство.....	112
Тема 17. Економічне зростання.....	118
Тема 18. Формування економічної системи України...	123
Список рекомендованих джерел.....	129

Цілі й завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі

Дисципліна **“Економічна теорія”** є складовою частиною професійно-орієнтованої підготовки майбутніх бакалаврів:

галузі знань **0201 Культура** напряму підготовки **6.020107 – “Туризм”**,

галузі знань **0203 Гуманітарні науки** напряму підготовки **6.020302 – “Історія”**,

галузі знань **0302 Міжнародні відносини** напряму підготовки **6.030201– “Міжнародні відносини”**,

галузі знань **0301 Соціально-політичні науки** напряму підготовки **6.030104 – “Політологія”**,

галузі знань **1304 Лісове і садово-паркове господарство** напряму підготовки **7.130401 – “Лісове господарство”**,

галузі знань **0203 Гуманітарні науки** напряму підготовки **6.020303 – “Філологія”**,

галузі знань **0402 Фізико-математичні науки** напряму підготовки **6.040203 – “Фізика”**,

галузі знань **0402 Фізико-математичні науки** напряму підготовки **6.040204 – “Прикладна фізика”**,

галузі знань **0401 Природничі науки** напряму підготовки **6.040101 – “Хімія”**,

галузі знань **0401 Природничі науки** напряму підготовки **6.040102 – “Біологія”**,

галузі знань **0901 Природничі науки** напряму підготовки **6.090101 – “Агрохімія”**,

галузі знань **0403 Системні науки та кібернетика** напряму підготовки **6.040302 – “Інформатика”**,

галузі знань **0402 Фізико-математичні науки** напряму підготовки **6.040201 – “Математика”**.

Мета викладання дисципліни полягає у формуванні в студентів навичок економічного мислення, ринкової поведінки, формування економічної культури. Ця мета досягається шляхом послідовного викладення теоретичного курсу з проведенням цікавих практичних занять.

У курсі **“Економічна теорія”** передбачено вивчення основних закономірностей економічного життя та відображення їх у

системі економічних категорій, принципів, законів, моделей. Опанування дисципліни сприятиме розумінню студентами сучасної ринкової економіки, формування підприємництва на основі різних форм власності, позитивних і негативних чинників розвитку національної економіки, а також структури сучасних міжнародних економічних відносин, механізму та специфіки їх реалізації.

Завдання вивчення дисципліни:

студент повинен знати:

- сутність економічних явищ і процесів;
- економічний зміст відносин власності, розподілу, обміну та споживання матеріальних і духовних благ у суспільстві, суперечностей господарського розвитку, економічних потреб та інтересів;
- механізм дії й використання економічних законів на мікро- та макrorівнях;
- зміст основних понять, категорій, законів ринкової економіки; механізм становлення різних форм господарювання, маркетингу, менеджменту й розвитку комерційних структур, особливості розподілу отримуваних ними доходів і стягнення податків;

студент повинен вміти:

- прогнозувати оптимальні витрати на виробництві та максимальні прибутки за короткотерміновий і довготерміновий періоди;
- на основі аналізу потреб і сімейного бюджету господарств, використовуючи моделі поведінки споживача, здійснювати прогноз максимізації загальної корисності та платоспроможності домашнього господарства за фактичних бюджетних обмежень;
- на основі аналізу наявних споживчих благ, використовуючи класифікаційні ознаки, класифікувати та визначати потреби суспільства;
- на основі аналізу наявних економічних і природних ресурсів, використовуючи моделі альтернативних витрат, за допомогою зіставлення та порівняння визначати альтернативні варіанти використання економічних ресурсів;
- за результатами аналізу законодавчих і нормативних актів України, використовуючи макроекономічні моделі, за допомогою зіставлення та порівняння приймати професійні рішення, адекватні державній економічній політиці;
- на основі співвідношення механізмів державного й ринкового регулювання, державної та приватної власності, використовуючи класифікаційні ознаки, класифікувати та визначати типи економічних систем;

- на основі аналізу макроекономічних показників, використовуючи моделі загальної економічної рівноваги, здійснювати прогноз можливих наслідків порушення макроекономічної рівноваги та їх впливу на поведінку економічних суб'єктів;

- на основі аналізу показників світових ринків зовнішньоекономічної діяльності, використовуючи моделі абсолютних відносин і конкурентних переваг, визначити систему можливих конкурентних переваг і пріоритетів розвитку національної економіки України.

Мета проведення лекцій – ознайомлення студентів із теоретичними положеннями основних розділів дисципліни “Економічна теорія”.

Завдання проведення лекцій.

Лекції повинні забезпечити теоретичне підґрунтя курсу, розкрити зміст основних понять, моделей і методів економічного аналізу.

У результаті проведення лекцій студенти повинні вміти:

- пояснювати економічну природу економічних явищ і процесів;
- аналізувати економічну ситуацію та робити висновки;
- самостійно приймати економічні рішення;
- моделювати прості економічні процеси.

Мета проведення практичних (семінарських) занять – формування навиків застосування основних понять розділів дисципліни “Економічна теорія” до розв’язування конкретних проблем та аналізу задач з економіки.

Завдання проведення практичних (семінарських) занять.

У результаті проведення практичних (семінарських) занять студенти повинні:

- знати аспекти використання теоретичних положень до вирішення конкретних економічних ситуацій;
- уміти застосовувати на практиці теоретичні знання з дисципліни “Економічна теорія”.

Самостійна робота студентів при вивченні курсу “Економічна теорія” проводиться в таких формах:

- опрацювання окремих питань лекційного матеріалу;
- підготовка до практичних (семінарських) занять;
- підготовка до контрольних робіт і модульно-рейтингового контролю;
- вивчення тем або окремих питань, що виносяться для самостійного опрацювання;

- ознайомлення із законодавчими та нормативними актами України;
- підготовка рефератів (обсяг друкованого тексту до 10 сторінок із планом та обов'язковим посиланням на використані джерела);
- підготовка до іспиту або заліку.

Контроль за виконанням самостійної роботи здійснюється шляхом опитування на практичних (семінарських) заняттях, перевірки конспектів семінарів і рефератів.

Форми контролю.

Контроль успішності студентів здійснюється у формі поточного, модульного та підсумкового контролю. **Поточний** контроль здійснюється у формі усного опитування на практичних заняттях, написання і захисту контрольних робіт, розв'язання економічних задач і має за мету перевірку рівня підготовки студентів. *Перескладання поточних негативних оцінок і підвищення позитивних оцінок не допускається. Усі пропущені практичні (семінарські) заняття обов'язково відпрацьовуються (залежно від причин пропуску заняття), проте викладач тільки фіксує відпрацювання в журналі, а оцінку не ставить.*

Модульний контроль проводиться відповідно до графіка навчального процесу під час тижнів оцінювання змістових модулів. Здійснюється за *ККР, контрольною тестовою програмою, комплексними екзаменаційними білетами.*

Підсумковий контроль – **іспит** проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальних етапах або по завершенню виконання ОПП бакалавра. **Підсумкова оцінка іспиту** засвоєння навчального матеріалу дисципліни *визначається без проведення семестрового екзамену як середнє арифметичне підсумкової оцінки за практичні (семінарські) заняття та оцінок, отриманих за модульні контрольні роботи.*

Умови одержання екзамену **рейтингом**:

- 1) відсутність пропущених занять або відпрацьовані пропущені заняття;
- 2) наявність $\frac{3}{4}$ (75 %) оцінок з усіх практичних (семінарських) занять;
- 3) підсумкова оцінка $\geq 8,5$ бала (за 10-бальною шкалою оцінювання знань).

Підсумковий контроль – **залік** складається з 2-х контрольних робіт протягом семестру. *Здійснюється за ККР, контрольною тестовою програмою, комплексними екзаменаційними білетами.*

Підсумкова оцінка заліку засвоєння навчального матеріалу дисципліни *визначається без проведення семестрового заліку як середнє арифметичне підсумкової оцінки за практичні (семінарські) заняття та оцінок, отриманих за залікові контрольні роботи*. Підсумкова оцінка має бути $\geq 4,5$ бала (за 10-бальною шкалою оцінювання знань).

Визначення модулів курсу “Економічна теорія”.

Контрольна робота I модуля включає теми **1–9**, де розглядаються загальні основи економічного розвитку та загальнотеоретичні проблеми ринкової економіки, механізм функціонування ринку, основи теорії мікроекономіки:

Тема 1. Економічна теорія як наука.

Тема 2. Суспільне виробництво та проблема економічного вибору.

Тема 3. Економічні системи суспільства.

Тема 4. Товарно-грошові відносини та ринкова економіка.

Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції.

Тема 6. Теорія споживчого вибору.

Тема 7. Підприємство та підприємницька діяльність.

Тема 8. Аналіз витрат виробництва, ціна й прибуток.

Тема 9. Домогосподарство як суб'єкт економіки.

Контрольна робота II модуля охоплює теми **10–18**, де вивчаються макроекономічні проблеми функціонування національної економіки та світова економіка:

Тема 10. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання.

Тема 11. Система макроекономічних показників.

Тема 12. Теорія загальної економічної рівноваги.

Тема 13. Цикли ділової активності, безробіття й інфляція.

Тема 14. Банківська система та кредитно-грошова політика.

Тема 15. Фінансова система та фіскальна політика.

Тема 16. Світове господарство.

Тема 17. Економічне зростання.

Тема 18. Формування економічної системи України.

Оцінка **“відмінно”** ставиться студенту, який глибоко, ґрунтовно засвоїв програмний матеріал, досконало, грамотно й логічно послідовно його викладає. У відповіді теорія пов'язана з практикою. При цьому в студента не виникає складнощів при зміні завдання, він вільно рішає задачі, відповідає на додаткові питання, правильно обґрунтовує рішення, володіє різноманітними навичками й прийомами виконання різноманітних завдань.

Рейтинг-контроль оцінки знань студентів
із курсу “Економічна теорія”

Екзамен	Види контролю	Оцінки в балах та їх відповідність нині діючим оцінкам
Модуль 1 Теми 1–9	Модульна контрольна робота	9–10=“5” 7–8=“4” 5–6=“3” 1–4=“2”
Модуль 2 Теми 10–18	Модульна контрольна робота	9–10=“5” 7–8=“4” 5–6=“3” 1–4=“2”

Критерії оцінювання

Оцінка ECTS	Визначення	Університетська шкала	Національна шкала	
			Екзамен	Залік
A	Відмінно	10, 9 відмінно	5 відмінно	зараховано
B	Дуже добре	8 добре	4 добре	
C	Добре	7 добре		
D	Задовільно	6 задовільно		
E	Достатньо	5 задовільно	3 задовільно	
FX	Умовно незадовільно	4, 3 незадовільно з можливістю повторного складання	2 незадовільно	не зараховано
F	Безумовно незадовільно	2, 1 незадовільно з обов'язковим повторним курсом		

Оцінка **“добре”** ставиться студенту, що твердо засвоїв програмний матеріал, грамотно й по суті подає його, не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками та прийомами їх виконання.

Оцінка **“задовільно”** ставиться студенту, який засвоїв лише програмний матеріал, але не засвоїв його детально, допускає неточності, недостатньо правильні трактування, порушується послідовність у викладі програмного матеріалу й допускає труднощі у виконанні практичних робіт.

Оцінка **“незадовільно”** ставиться студенту, який не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, невпевнено, з великими труднощами виконує практичні роботи.

Структура залікових кредитів навчальної дисципліни

Загальна кількість годин, яка передбачена навчальними програмами всіх неекономічних спеціальностей, становить 108 годин (3 кредити ECTS; 2 теоретичні та 2 практичні змістові модулі), проте кількість аудиторних годин (лекцій і семінарських (практичних) занять) і годин, відведених на самостійну роботу, коригується кожною випускною кафедрою університету. Наприклад, для студентів галузі знань **0203 Гуманітарні науки** на пряму підготовки **6.020302 – “Історія”** тематичний план із дисципліни “Економічна теорія” наведений у таблиці (робоча навчальна програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра).

Лекцій – 36 год.

Практичних (семінарських) занять – 18 год.

Самостійна робота – 54 год.

Усього – 108 год.

Тематичний план з дисципліни “Економічна теорія” (денна форма навчання)

Назва теми	Кількість годин		
	лекц.	сем.	сам.
1 МОДУЛЬ			
Тема 1. Економічна теорія як наука.	2	2	1
Тема 2. Зміст економічної діяльності суспільства та проблема економічного вибору.	2	1	2
Тема 3. Економічні системи суспільства.	2	1	2
Тема 4. Ринкова організація виробництва.	2	–	6
Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції.	2	1	1

Тема 6. Теорія споживчого вибору. Рівновага споживача.	2	1	1
Тема 7. Підприємство та підприємницька діяльність.	2	–	6
Тема 8. Аналіз витрат виробництва та формування прибутку.	2	1	1
Тема 9. Домогосподарство як суб'єкт мікроекономіки.	2	1	2
2 МОДУЛЬ			
Тема 10. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання.	2	–	4
Тема 11. Валовий внутрішній продукт і національний дохід.	2	2	2
Тема 12. Теорія загальної економічної рівноваги.	2	–	6
Тема 13. Економічні цикли, інфляція та безробіття в ринковій економіці.	2	2	2
Тема 14. Банки та кредитно-грошова політика.	2	2	2
Тема 15. Фінансова система та фіскальна політика.	2	2	2
Тема 16. Світове господарство.	4	2	2
Тема 17. Економічне зростання.	2	–	6
Тема 18. Формування економічної системи України.	–	–	6
РАЗОМ	36	18	54

**Питання для підсумкового контролю знань
із дисципліни “Економічна теорія”**

Модульна контрольна робота №1

1. Економічна теорія: предмет і функції.
2. Вклад українських учених у розвиток економічної науки.
3. Виникнення й основні етапи становлення й розвитку економічної науки.
4. Сучасні напрями та школи економічної думки.
5. Методи пізнання економічних процесів і явищ.
6. Економічні категорії та закони, їх класифікація.
7. Потреби й економічні ресурси: їх сутність і класифікація.

8. Технологічні можливості суспільства. Альтернативні витрати економічного вибору.
9. Крива виробничих можливостей. Закон зростання альтернативних витрат.
10. Ефективність виробництва, її суть і види.
11. Показники економічної ефективності виробництва.
12. Сутність і структура економічної системи.
13. Система економічних відносин, їх сутність і структура.
14. Власність та її роль в економічній системі.
15. Типи й види власності, їх взаємодія.
16. Форми організації суспільного виробництва.
17. Товарне виробництво, його види й етапи розвитку.
18. Товар і його властивості. Альтернативна вартість.
19. Ринок товарів і послуг і його інфраструктура.
20. Гроші: історія розвитку, сутність, функції.
21. Фондові біржі й угоди, що здійснюються на них.
22. Економічні умови виникнення й ефективного функціонування ринку.
23. Сутність ринку, його структура та критерії розмежування.
24. Інфраструктура ринку.
25. Товарні біржі й угоди, що здійснюються на них.
26. Механізм саморегулювання ринкової економіки.
27. Попит. Закон попиту. Детермінанти попиту.
28. Ринкова пропозиція та її графічна модель. Детермінанти пропозиції.
29. Види цінової еластичності попиту: їх графічне зображення та практичне значення.
30. Види цінової еластичності пропозиції.
31. Залежність попиту та пропозиції, їх співвідношення. Рівноважна ціна.
32. Ціна в ринковій економіці, її види та функції.
33. Види й структура цін. Методи ціноутворення.
34. Конкуренція та її роль у функціонуванні ринкової економіки.
35. Закон конкуренції: сутність, економічна основа та механізм.
36. Типи конкуренції: досконала та недосконала.
37. Методи та способи конкурентної боротьби.
38. Монополія та конкуренція. Антимонопольний закон України.
39. Види підприємств залежно від розмірів.

40. Теорія граничної корисності й поведінка споживача.
41. Корисність блага. Загальна та гранична корисність.
42. Бюджетні обмеження та криві байдужості. Стан рівноваги споживача.
43. Підприємство (фірма): суть, ознаки й види. Критерії класифікації.
44. Собівартість продукції, структура, види та шляхи її зниження.
45. Становлення організаційно-правових форм підприємництва в Україні.
46. Суть, види та структура витрат. Явні й неявні витрати виробництва.
47. Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Постійні та змінні витрати.
48. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Норма прибутку.
49. Види, форми й системи заробітної плати.
50. Доходи домогосподарств і джерела їх формування.
51. Споживання та заощадження домогосподарств.
52. Економічна природа ренти. Ціна землі.
53. Земельна рента та її види.
54. Модель кругообігу ресурсів, продуктів, доходу.

Модульна контрольна робота №2

55. Система основних макроекономічних показників.
56. Суспільний продукт. Проблема подвійного рахунку.
57. Валовий внутрішній продукт (ВВП): його структура та способи вимірювання.
58. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП.
59. Модель макроекономічної рівноваги сукупний попит – сукупна пропозиція (“AD – AS”).
60. Циклічність розвитку ринкової економіки.
61. Причини циклічного розвитку економіки. Фази класичного ділового циклу. Теорії циклів.
62. Методи обчислення ВВП.
63. Безробіття як наслідок порушення макроекономічної рівноваги.
64. Причини виникнення та типи безробіття.
65. Рівень безробіття. Закон Оукена.
66. Соціально-економічні наслідки безробіття.
67. Інфляція як економічний феномен. Причини інфляції.
68. Види й наслідки інфляції. Крива Філіпса.

69. Динаміка інфляційного процесу в Україні. Антиінфляційна державна політика.
70. Потреба в державному регулюванні ринкової економіки.
71. Кейнсіанський і монетарний підходи до економічної ролі держави в ринковій економіці.
72. Державний бюджет, його сутність і структура. Бюджетна політика уряду України.
73. Бюджетний дефіцит і державний борг. Причини виникнення та джерела покриття.
74. Види податків. Крива Лаффера та визначення межі оподаткування.
75. Принципи й форми оподаткування. Основні проблеми й напрями розвитку системи оподаткування в Україні.
76. Механізм грошово-кредитного регулювання. Ринок грошей.
77. Кредит: сутність, джерела, види.
78. Структура сучасної кредитної системи. Роль центрального банку в кредитно-грошовому регулюванні.
79. Суть і структура національного багатства.
80. Економічне зростання та його типи.
81. Соціальна політика держави. Система соціального захисту населення.
82. Об'єктивні основи й етапи розвитку світового господарства.
83. Міжнародний поділ праці й теорія порівняльних переваг.
84. Міжнародна міграція капіталу та робочої сили.
85. Світова валютна система й основні етапи її розвитку.
86. Економічні аспекти глобальних проблем.
87. Соціально-економічна політика держави в період ринкової трансформації суспільства.
88. Потреба в ринковій трансформації економіки України та її шляхи.
89. Стан і перспективи розвитку економіки України.
90. Об'єктивні основи формування й розвитку національної економіки України.
91. Поняття грошової системи, її елементи й типи.
92. Банки як елемент інфраструктури ринку капіталу.

Короткий зміст лекцій

Тема 1. Економічна теорія як наука.

Виникнення й еволюція економічної науки. Основні етапи розвитку економічної теорії. Сучасні економічні теорії. Об'єкт економічної теорії та її предмет. Різні методологічні підходи до предмета економічної теорії. Позитивна й нормативна економіка. Методи дослідження об'єкта економічної теорії. Метод наукової абстракції. Індукція. Дедукція. Гіпотеза. Економічні категорії та закони, їх класифікація. Організаційно-економічні та соціально-економічні відносини. Функції економічної теорії: теоретико-пізнавальна, світоглядна, методологічна, практична. Місце економічної теорії в системі економічних наук. Роль економічної теорії в здійсненні суспільно-економічних перетворень в Україні. Розвиток економічної думки в Україні. Внесок українських учених у розвиток світової економічної науки.

Тема 2. Суспільне виробництво та проблема економічного вибору.

Загальні проблеми економіки. Потреби як спонукальний мотив економічної діяльності людей. Суспільне виробництво як основа економічної системи. Продуктивні сили суспільства. Система економічних (виробничих) відносин. Закон зростання потреб. Тенденції формування сучасної структури суспільних потреб. Безмежність потреб і обмеженість ресурсів – центральна проблема економіки. Класифікація економічних ресурсів. Виробництво й фактори економічної діяльності. Технологічні можливості суспільства. Альтернативні витрати економічного вибору. Крива трансформації. Закон зростання потреб. Ефективність виробництва. Показники економічної ефективності.

Тема 3. Економічні системи суспільства.

Зміст економічної системи. Структурні елементи економічної системи. Власність та її роль в економічній системі. Економічний зміст і право власності. Суб'єкти й об'єкти власності. Типи, види, форми власності та їх взаємодія. Роздержавлення та приватизація. Приватна власність. Колективна, корпоративна, комунальна та державна власність. Інтелектуальна власність. Сучасні тенденції роз-

виту форм власності. Типи економічних систем. Колишні економічні системи. Командно-адміністративна система. Ринкова система. Принципи ринкової економіки. Змішані (поліформічні) системи. Проблеми економічного вибору в різних економічних системах.

Тема 4. Товарно-грошові відносини та ринкова економіка.

Товар і гроші як основна умова організації ринкового виробництва. Суть і об'єкт ринку, основні умови його виникнення й ефективного функціонування, найважливіші принципи ринкової економіки. Кругопотік ресурсів, продуктів і доходів. Ринок як категорія товарного виробництва. Зміст, об'єктивні передумови формування та функції ринку (регулююча, розподільча, стимулююча, інтегруюча, контролююча). Структура ринку. Критерії розмежування. Види ринків. Інфраструктура ринку. Поняття інфраструктури. Конкуренція та її роль у функціонуванні ринкової економіки. Конкуренція продавців. Конкуренція покупців. Закон конкуренції: економічна основа та механізм. Типи конкуренції (досконала й недосконала). Методи та способи конкурентної боротьби. Нецінова конкуренція. Суперечності ринкової економіки. Монополія як антипод конкуренції. Антимонопольне законодавство. Унікальні ситуації на ринку: монопсонія, дуополія.

Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції.

Закони попиту та пропозиції – одні з основних законів функціонування ринкової економіки. Попит. Залежність між ціною та попитом. Закон попиту. Крива попиту. Індивідуальний і ринковий попит. Детермінанти попиту. Еластичність попиту. Коефіцієнти еластичності. Пропозиція. Закон пропозиції. Детермінанти пропозиції. Зміни обсягу пропозиції. Зміни в пропозиції. Еластичність пропозиції та способи її подання. Діалектична залежність попиту та пропозиції. Рівноважна ціна.

Тема 6. Теорія споживчого вибору.

Поняття блага. Корисність блага. Загальна та гранична корисність. Споживчий вибір і бюджетні обмеження. Вихідні умови для аналізу поведінки споживача. Закон спадної граничної корисності блага. Гранична корисність блага й рівновага споживача. Концепція кривих байдужості та поведінка споживача. Крива байдужості, її суть і побудова. Карта кривих байдужості. Поняття лінії бюджету, її побудова. Крива байдужості та стан рівноваги споживача. Аналіз кривих байдужості й ефекти доходу та заміщення.

Тема 7. Підприємство та підприємницька діяльність.

Суть, умови та види підприємницької діяльності. Організаційно-правові форми підприємництва. Одноосібне володіння. Партнерство чи товариство. Корпорація. Становлення організаційно-правових форм підприємництва в Україні. Підприємство (фірма): суть, ознаки та види. Критерії класифікації: власність, розмір, сфери функціонування. Види підприємств стосовно форм власності. Господарське товариство. Приватне підприємство. Об'єднання підприємств в Україні. Асоціація. Корпорація. Консорціум. Концерн.

Тема 8. Аналіз витрат виробництва, ціна й прибуток.

Суть, види та структура витрат. Зовнішні та внутрішні (явні й неявні) витрати виробництва. Витрати виробництва й фактор часу. Ціна в ринковій економіці, її види та функції. Чинники, що впливають на ціни. Вибір методу ціноутворення на практиці. Короткостроковий і довгостроковий періоди. Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Постійні та змінні витрати. Валові й середні витрати. Граничні витрати. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Суть прибутку. Теорії прибутку. Нормальний прибуток. Економічний або чистий прибуток. Балансовий прибуток. Норма прибутку й чинники, що визначають її. Основні напрями використання прибутку. Оптимізація обсягів виробництва фірми. Менеджмент і маркетинг на підприємстві.

Тема 9. Домогосподарство як суб'єкт економіки.

Домогосподарство. Функції домогосподарства. Основні види доходів. Споживання та заощадження. Бюджет сім'ї. Рівень заробітної плати (ціна попиту) й гранична продуктивність праці. Пропозиція праці. Заробітна плата як основний чинник пропозиції. Мінімальна заробітна плата. Номінальна й реальна заробітна плата. Фактори, що визначають динаміку заробітної плати. Тарифна система оплати праці. Види відсоткових ставок. Формування відсоткової ставки як рівноважної ціни капіталу. Економічна природа земельної ренти. Попит і пропозиція на ринку землі. Види земельної ренти. Ціна землі.

Тема 10. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання.

Потреба в державному регулюванні ринкової економіки. Глибина й форми втручання держави в ринковий механізм. Класична

теорія макроекономічного регулювання. Кейнсіанська теорія регулювання економіки. Неоконсервативна теорія макрорегулювання. Теорії монетаризму, економіки пропозиції, раціональних очікувань. Економічний інструментарій і важелі державного впливу на ринкову економіку. Економічні функції, форми та методи державного впливу на економіку. Соціальне благо. Витрати переливу.

Тема 11. Система макроекономічних показників.

Суспільний продукт і його вартісний склад. Проблема “подвійного рахунку”. Кінцева та проміжна продукція. Додана вартість. Валовий продукт. Валовий внутрішній продукт (ВВП) і валовий національний продукт (ВНП). Методи обчислення ВВП: за доходами та витратами. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП. Система національних рахунків. Від обчислення балансу народного господарства в країнах СНД і в Україні до системи національних рахунків (СНР). Роль макроекономічних показників у становленні національної економіки України.

Тема 12. Теорія загальної економічної рівноваги.

Модель ринкової рівноваги “сукупний попит – сукупна пропозиція”. Визначення сукупного попиту та сукупної пропозиції. Компоненти сукупного попиту. Крива сукупного попиту. Зміни в сукупному попиті. Сукупна пропозиція та її детермінанти. Макроекономічна рівновага. Споживання та заощадження: динаміка й чинники, що їх визначають. Функції споживання та заощадження. Гранична схильність до споживання. Гранична схильність до заощадження. Інвестиції. Спонукальні мотиви інвестиції: очікувана норма прибутку, процентна ставка. Валові та чисті інвестиції. Детермінанти інвестиції. Модель мультиплікатора Дж. М. Кейнса. Значення мультиплікатора.

Тема 13. Цикли ділової активності, безробіття й інфляція.

Економічні коливання як форма розвитку економіки. Економічний цикл і його фази. Кризи. Теорії циклів. Сукупність зовнішніх і внутрішніх причин циклу. Види циклів: малі та середні, “довгі хвилі” М. Кондратьєва. Форми прояву економічних коливань. Безробіття як наслідок порушення макроекономічної рівноваги. Сутність, причини виникнення та види безробіття. Рівень безробіття. Соціально-економічні наслідки безробіття. Закон Оукена. Регулювання безробіття. Особливості безробіття в Україні. Інфляція як економічний феномен. Вимірювання інфляції. Види інфляції.

ції. Причини інфляції. Інфляція попиту та витрат виробництва. Наслідки інфляції. Регулювання інфляції. Крива Філіпса. Антиінфляційна політика. Соціально-економічні наслідки безробіття та інфляції.

Тема 14. Банківська система та кредитно-грошова політика.

Механізм грошово-кредитного регулювання. Ринок грошей. Ліквідність грошей і грошові агрегати M0, M1, M2, M3. Пропозиція та попит грошей. Кредит: сутність, джерела, види. Структура сучасної кредитної системи. Центральний банк, його операції, види та функції. Комерційні банки. Прибуток банку. Резерви банків і кредитна емісія. Методи регулювання емісії грошей. Норма обов'язкового резерву грошей. Облікова ставка. Особливості формування банківської системи в Україні. Ринок цінних паперів. Види цінних паперів. Монетарна політика центрального банку. Політика “дешевих” і “дорогих” грошей.

Тема 15. Фінансова система та фіскальна політика.

Фінансовий механізм і фіскальна політика держави. Фінансовий ринок і його структура. Суть фінансів і їх роль у ринковій економіці. Моделі фінансових відносин. Державний бюджет. Бюджетна система. Доходи державного бюджету. Видатки державного бюджету. Бюджетний дефіцит (профіцит). Державний борг. Шляхи погашення боргу. Урядові закупівлі й трансфертні платежі, які є формами державних видатків. Аналіз податкової системи України. Податкова система й податкова політика держави. Суть податків. Прогресивна та регресивна податкові системи. Види податків. Принципи оподаткування. Оптимізація податкових ставок. Крива Лаффера. Формування податкової системи в Україні. Зарубіжний досвід оподаткування.

Тема 16. Світове господарство.

Об'єктивні основи, сутність та етапи розвитку світового господарства. Міжнародний поділ праці, його принципи й форми. Інтернаціоналізація господарського життя. Структура сучасного світового господарства. Міжнародна торгівля: форми, структура, напрями. Торговельна політика. Платіжний баланс: його структура та фактори. Теорія порівняльних переваг. Види міжнародної торгової політики. Вільна торгівля. Протекціонізм. Міжнародна міграція капіталу та робочої сили. Причини й суть. Форми вивезення капіталу. Прямі й портфельні інвестиції. Основні напрями

міграції робочої сили. Утворення міжнародного ринку робочої сили. Соціально-економічні наслідки. Обмін ноу-хау, інжиніринг, лізинг, консалтинг. Спільні підприємства. Вільні економічні зони. Світова валютна система й основні етапи її розвитку: системи золотого, золото-валютного (доларового) та паперово-валютного стандартів. Бреттон-Вудська валютна система й основні принципи її функціонування. Ямайська валютна система. Європейська валютна система. Валютний ринок і його основні економічні суб'єкти. Котирування валют. Валютні операції. Біржова торгівля валютою. Валютне регулювання. Міжнародні кредитні відносини. Види кредитів і порядок їх надання. Міжнародний ринок позичкового капіталу. Міжнародний валютний фонд. Світовий банк та інші міжнародні організації.

Тема 17. Економічне зростання.

Економічне зростання та його типи. Теорії економічного зростання. Фактори економічного зростання. Екстенсивне й інтенсивне економічне зростання. Показники економічного зростання. Соціальний прогрес: зміст, критерії, показники. Напрями соціального прогресу. Удосконалення умов трудової діяльності людини. Зміна ролі людини у виробництві.

Тема 18. Формування економічної системи України.

Об'єктивна потреба в переході України до ринкової економіки та реальні можливості. Основні напрями й методи соціально-економічної політики держави. Створення економіко-правової бази ринкового господарства. Регулювання процесу роздержавлення та приватизації. Вирішення проблеми незайнятості. Забезпечення вільного ціноутворення. Реформування податкової системи. Розробка програм соціального захисту населення. Забезпечення соціальної справедливості як умови підвищення економічної ефективності. Тенденція інтеграції економіки України у світову економіку, проблеми подолання технологічного розриву, відновлення культурного й наукового потенціалу, інвестицій і структурної перебудови національної економіки. Пенсійне забезпечення. Молодіжна та сімейна політика.

Теми й плани практичних занять і завдання для самостійної роботи

Тема 1. Економічна теорія як наука

1. Еволюційний розвиток економічної науки.
2. Предмет, структура та функції економічної науки.
3. Методологія економічного дослідження.
4. Економічні категорії, принципи, закони та моделі.
5. Економічна політика та її цілі.
6. Вклад українських учених у розвиток економічної науки.

План самостійної роботи

1. Сучасні економічні течії.
2. Взаємозв'язок і співвідношення понять “економічна теорія”, “політекономія” та “економікс”.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Економічна політика України.
2. Переворот Д. Кейнса.

Контрольні та дискусійні питання

1. Які економічні умови зумовили виникнення, становлення і розвиток економічної теорії як науки?
2. Навіщо потрібна економічна наука суспільству? Невже інженерні науки не дають відповіді на всі або на більшість конкретних питань, пов'язаних із рішенням практичних задач (наприклад, при спорудженні будинку)?
3. Яке місце економічної теорії в системі суспільних наук?
4. Обґрунтуйте необхідність вивчення курсу “Економічна теорія”.
5. Які економічні закони вам відомі? Чим зумовлюється й у чому полягає об'єктивний характер економічних законів?
6. У чому полягають особливості економічних законів у порівнянні із законами розвитку природи?

7. Які методи дослідження використовує економічна теорія?

8. Визначте позитивний і нормативний підходи в економічній теорії. У чому різниця між ними?

9. Визначте елементи позитивного та нормативного аналізу в наведених нижче положеннях:

а) при переході до ринкових відносин в Україні були порушені оптимальні границі диференціації доходів. Розрив у рівні грошових доходів 10 % найбільш забезпечених і 10 % найменш забезпечених сімей склав у січні-грудні 2004 р. 12,6 раза. Протягом цього періоду за межею бідності, за офіційними даними, перебувало 11,5 млн. чол., або 22 % населення країни;

б) в умовах, що склалися, потрібно підвищувати роль податкової системи в ліквідації такої диференціації в рівнях доходу різних соціальних верств;

в) минулого року загальний рівень цін зріс на 25,8 %;

г) минулого року інфляція суттєво знизила рівень життя, урядова політика повинна її скоротити;

д) уряд України повинен у 2005 році забезпечити профіцит державного бюджету.

10. Визначте твердження, що відноситься до мікро- та макроекономіки:

а) уряд здійснює політику лібералізації цін;

б) відсутність дощів протягом тривалого періоду викликала в центральних регіонах країни зниження врожайності зернових;

в) мінімальний рівень заробітної плати в країні;

г) ліквідація бюджетного дефіциту є одним із засобів зниження рівня інфляції;

д) зниження податкових ставок сприяє поживленню ділової активності в країні;

е) розмір стипендії студента залежить від середнього доходу його сім'ї або особистого доходу студента;

ж) виробниче об'єднання "Електрон" звільнило минулого місяця 30 робітників;

з) посуха у 2003 році в ряді південних областей України знизила врожайність зернових і викликала підвищення цін на пшеницю;

и) ВВП України у 2003 році проти 2002 року зріс на 9,3 %;

к) минулого тижня комерційний банк "Явір" знизив відсоткову ставку на позики приватним підприємцям на половину відсоткового пункту;

а) індекс цін на споживчі товари зріс у 2003 році в Україні на 5,2 %.

11. За яких умов забезпечується наукова обґрунтованість економічної політики держави?

12. Охарактеризуйте економічні цілі сучасної держави.

Тести

1. Визначити, хто належить до представників класичної школи:

- а) А. Монкретьєн, Д. Рікардо, К. Маркс, М. Фрідмен;
- б) М. Фрідмен, А. Сміт, К. Менгер, Дж. Кларк;
- в) В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо;
- г) Ф. Кене, К. Менгер, Є. Бем-Баверк.

2. Указати, де виникла економічна теорія як наука:

- а) Стародавній Греції;
- б) Стародавньому Китаї;
- в) Західній Європі періоду становлення капіталізму;
- г) Східній Європі кінця XIX – початку XX ст.

3. Визначити, представники якого напрямку в економічній науці вважали торгівлю джерелом багатства нації:

- а) фізіократії;
- б) меркантилізму;
- в) класичної політекономії;
- г) кейнсіанства.

4. Продовжити визначення “Економічна категорія – це...”:

- а) конкретний прийом пізнання дійсності;
- б) форма умовиводу, де на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне;
- в) наукове поняття, яке характеризує в узагальненому вигляді умови або сторони економічного явища;
- г) спосіб, шлях дослідження предмета політичної економії.

5. Мікроекономіка:

- а) оперує поняттями сукупного рівня виробництва, зайнятості та доходу;
- б) досліджує поведінку споживачів і фірм у різних ринкових структурах;
- в) вивчає поведінку окремих секторів економіки;

г) вивчає поведінку індивідуальних економічних суб'єктів у відкритій економіці.

6. Указати, яке з визначень точніше передає сутність предмета економічної теорії:

- а) суспільство на різних стадіях його розвитку;
- б) відносини в суспільстві з приводу раціонального використання обмежених ресурсів;
- в) управління підприємствами для досягнення максимального прибутку;
- г) вибір ефективної державної політики для вирішення актуальних соціальних проблем.

7. Кого називають “батьком” економічної науки:

- а) Арістотеля;
- б) А. Сміта;
- в) Д. Рікардо;
- г) Ф. Кене.

8. Продовжити визначення “Економічний закон – це...”:

- а) наукове поняття, яке характеризує окремі сторони економічного явища;
- б) суттєві, стійкі й необхідні причинно-наслідкові зв'язки та взаємозалежності даного економічного процесу;
- в) категорія, що має об'єктивний характер, оскільки відбиває об'єктивну дійсність;
- г) вищий критерій істинності, правильності результатів пізнання, узагальнень і висновків.

9. Визначити, чим економічні закони відрізняються від законів природи:

- а) тим, що вони об'єктивні;
- б) тим, що вони суб'єктивні;
- в) тим, що вони діють лише в людському суспільстві;
- г) тим, що вони не можуть мати формалізованого вираження.

10. Будуючи моделі, економісти:

- а) розробляють припущення, які спрощують ситуацію;
- б) включають усю наявну інформацію;
- в) мають використовувати математичні моделі;
- г) намагаються дублювати реальний світ.

11. Фізіократи вважали, що багатство нації збільшується внаслідок:

- а) росту продуктивної праці в сільському господарстві;
- б) надходження до країни золота та срібла від зовнішньої торгівлі;
- в) зростання виробництва в промисловості;
- г) зростання інвестиції в економіку країни.

12. Яке з визначень найточніше передає сутність індуктивного методу пізнання:

- а) рух від окремих фактів до загальних висновків;
- б) хід міркувань від узагальнень до окремих фактів;
- в) у відмові від поверхових, несуттєвих сторін явища й зосередженні на з'ясуванні внутрішніх зв'язків;
- г) наукове положення, висновок, що пояснюють певні явища дійсності на основі припущення.

13. Яке з визначень найточніше передає сутність дедуктивного методу пізнання:

- а) рух від окремих фактів до загальних висновків;
- б) хід міркувань від узагальнень до окремих фактів;
- в) у відмові від поверхових, несуттєвих сторін явища й зосередженні на з'ясуванні внутрішніх зв'язків;
- г) наукове положення, висновок, що пояснюють певні явища дійсності на основі припущення.

14. Яке з визначень найбільш повно характеризує предмет загальної економічної теорії:

- а) це наука про загальні закони розвитку економіки в умовах обмеженості ресурсів;
- б) наука про мотиви поведінки людей;
- в) наука про виробництво та розподіл благ, що виробляються;
- г) наука про динаміку потреб людини.

15. Процес зосередження тільки на найбільш суттєвих чинниках для пояснення явища – це:

- а) абстракція;
- б) раціональний вибір;
- в) економічний експеримент;
- г) гіпотеза.

16. Яке із своїх визначень предмета економічної теорії П. Самуельсон вважає найдосконалішим:

- а) це наука, що вивчає, як люди здійснюють організацію виробництва й споживання;
- б) це наука, що вивчає, як люди роблять вибір, щоб використати рідкісні ресурси для виробництва різних товарів та їх розподілу;
- в) це наука, що вивчає багатство;
- г) це наука про економічні системи.

17. Назва економічної науки “Політекономія” вперше з’явилася в:

- а) середині XV ст.;
- б) 1615 р.;
- в) 1647 р.;
- г) 1776 р.

18. Хто першим увів у користування термін “політична економія”:

- а) Ф. Кене;
- б) А. Монкретьєн;
- в) А. Сміт;
- г) Арістотель.

19. Економічна політика – це:

- а) заходи, спрямовані на вирішення економічних проблем;
- б) конкуренція різних економічних ідей;
- в) здатність управляти економічними процесами;
- г) здатність приймати ефективні господарські рішення.

20. У чому сутність методу абстракції:

- а) у розчленуванні цілого на окремі елементи й дослідженні кожного з них окремо;
- б) у логічному висновку про ціле на основі окремих фактів;
- в) у відмові від поверхневих, несуттєвих сторін явища й зосередженні на з’ясуванні внутрішніх, суттєвих зв’язків;
- г) у русі від окремих фактів до загальних висновків.

Література

[1, с. 22–38; 2, с. 5–43; 3, с. 14–35; 4, с. 15–25; 5, с. 13–37; 6, с. 12–31; 7, с. 9–64; 8, с. 9–51; 9, с. 4–32; 10, с. 12–20, 23–28].

Тема 2. Суспільне виробництво та проблема економічного вибору

1. Економічні потреби й інтереси суспільства як основний мотив виробництва:

- а) суспільне виробництво;
- б) потреби та їх види;
- в) економічні інтереси: суть, суб'єкти, класифікації.

2. Чинники виробництва:

- а) економічні ресурси;
- б) продуктивні сили як поєднання особистого та речового чинників виробництва.

3. Економічна ефективність і проблема вибору в економіці:

- а) показники економічної ефективності;
- б) крива виробничої трансформації;
- в) закони зростання альтернативних витрат і спадної доходності.

План самостійної роботи

1. Роль виробництва в житті кожної людини й розвитку суспільства.

2. Взаємозв'язок потреб і виробництва.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Стадії розвитку продуктивних сил.

2. Механізм дії рушійної сили в економіці.

Контрольні та дискусійні питання

1. Назвіть основні економічні ресурси й фактори виробництва.

2. Поясніть, чи правильно, що рідкість ресурсів зумовлена безмежністю потреб людей.

3. Проаналізуйте твердження: “Неправильно, що потреби не можна задовольнити в повному обсязі. Я одержую всю кількість кави, яку хочу випивати кожного ранку за сніданком”.

4. Поясніть, чи можливе в країні з бідним потенціалом економічних ресурсів більш повне задоволення потреб людей, ніж у країні з багатими економічними ресурсами. Якщо так, то перелічіть можливі шляхи досягнення цього.

5. У чому полягає універсальна проблема виробництва, притаманна будь-якій економічній системі від найпримітивніших до сучасних високорозвинутих систем?

6. Поясніть, чи правильно, що при збільшенні виробничих ресурсів буде вироблено більше товарів і послуг.

7. Чому не можна здійснити на практиці принцип “від кожного по здібностям, кожному по потребах”?

8. Якщо взяти до уваги, що ресурси обмежені, а потреби безмежні, та чи існує загроза зниження рівня задоволення потреб із плином часу (тобто в міру вичерпання ресурсів і росту потреб)? Поясніть.

9. Чи правильне твердження: “Якщо економіка знаходиться за межею виробничих можливостей, то вона недостатньо ефективно використовує свої ресурси”?

10. Дайте визначення понять “ефект” і “ефективність”. Чому ефективність – це завжди відношення, відносний показник?

11. “Якщо вартість за проїзд у міському транспорті збільшується вдвічі, я буду ходити на роботу пішки. Я, звичайно, буду запізнюватися, проте це коштуватиме дешевше, та й що може бути краще від ранкової прогулянки на свіжому повітрі!”. Як ви вважаєте, чи можна назвати таку поведінку раціональною?

12. На території України, за оцінками економістів, у 2004 р. близько 40 % населення проживало за межею бідності. Чи відбувається це внаслідок катастрофічної обмеженості ресурсів? Запропонуйте можливі шляхи виходу із ситуації.

Тести

1. Указати, які елементи належать до складу продуктивних сил:

- а) робоча сила й виробничі відносини;
- б) засоби виробництва;
- в) робоча сила й засоби виробництва;
- г) виробничі відносини та засоби праці.

2. Продовжити визначення “Засоби виробництва – це...”:

- а) комплекс речей, за допомогою яких людина діє на предмети праці;
- б) матеріали, що підлягають обробці;
- в) речовина, уперше відокремлена людиною від природи для перетворення на продукт;
- г) створені в процесі виробництва всі види засобів праці й предметів праці.

3. Через нестачу грошей ви змушені купити декілька гарних і дорогих листівок і декілька гірших і дешевих. Ви стикаєтеся з проблемою:

- а) обмеженості ресурсів;
- б) обмеженості ресурсів і необхідності компромісного вибору;
- в) обмеженості ресурсів, необхідності компромісного вибору й оцінки альтернативної вартості рішень;
- г) обмеженості ресурсів і оцінки альтернативної вартості рішень.

4. Основною продуктивною силою виробництва є:

- а) людина, тобто людський ресурс;
- б) підприємець;
- в) високопрогресивна техніка;
- г) засоби виробництва.

5. Назвати, що належить до засобів виробництва:

- а) засоби праці та робоча сила;
- б) засоби праці й предмети праці;
- в) предмети праці та робоча сила;
- г) основний та оборотний капітали.

6. Речовий фактор виробництва – це:

- а) предмети праці;
- б) засоби праці;
- в) засоби виробництва й робоча сила;
- г) засоби виробництва.

7. Закон зростаючих потреб характеризує, що:

- а) неухильний розвиток людини є її зростаючими потребами;
- б) особисті потреби людини є безмежними;
- в) потреби людини змінюються в одному напрямку – у бік зростання;

г) у міру розвитку суспільного виробництва, а разом із ним і людини як особистості й продуктивної сили, відбувається поступове зростання її потреб.

8. Назвіть основні види економічних ресурсів:

- а) земля, капітал, праця, підприємницькі здібності;
- б) робітники, гроші, матеріали;
- в) капітал, робітники, гроші;
- г) праця, гроші, ресурси.

9. В економіці, що функціонує в умовах повної зайнятості та повного використання інших ресурсів при незмінній технологічній основі:

- а) для збільшення засобів виробництва необхідно розширити виробництво предметів споживання;
- б) для скорочення виробництва засобів виробництва необхідно зменшити виробництво предметів споживання;
- в) збільшення виробництва засобів виробництва неможливе;
- г) для збільшення виробництва засобів виробництва потрібно скоротити виробництво засобів споживання.

10. Обмеженість ресурсів означає, що:

- а) у суспільстві вони є в такій кількості, якої недостатньо для виробництва необхідних товарів і послуг;
- б) за їх допомогою неможливе одночасне й повне задоволення всіх існуючих потреб;
- в) ресурсів вистачає тільки на виробництво предметів споживання;
- г) процес їх споживання передує процесу переробки.

11. Які з наведених ресурсів можна назвати ресурсами виробництва:

- а) природні;
- б) економічні;
- в) трудові;
- г) матеріальні.

12. Підприємницькі здібності – це:

- а) розуміння технології виробництва, здатність удосконалювати її;
- б) здатність організувати економічні сили в єдиний процес виробництва;
- в) здатність залучати необхідний капітал для виробництва будь-яких товарів;
- г) здатність залучати необхідний капітал для виробництва будь-яких послуг.

13. Яку розрізняють ефективність виробництва:

- а) соціальну й економічну;
- б) виробничу;
- в) трудову;
- г) фінансову.

14. Виробництво ефективне, якщо:

- а) у ньому забезпечене повне використання трудових ресурсів;
- б) повне використання всіх наявних ресурсів;
- в) повне використання виробничих ресурсів;
- г) у ньому не діє закон зникаючої продуктивності факторів виробництва.

15. Принцип раціональності поведінки людини означає, що остання у своїй діяльності:

- а) турбується тільки про задоволення власних потреб;
- б) бажає досягти підвищення суспільного добробуту;
- в) намагається максимізувати корисність;
- г) повно використовує всі наявні ресурси.

16. Для студентів альтернативну цінність навчання відображає:

- а) розмір стипендії;
- б) максимальний заробіток, який можна було б отримати, покинувши навчання;
- в) витрати держави на освіту спеціаліста;
- г) витрати батьків на утримання студента.

17. Альтернативні витрати здобуття освіти не включають:

- а) заробітну плату, яку можна було б отримувати, покинувши навчання;
- б) вартість підручників;
- в) вартість продуктів харчування;
- г) плату за навчання.

18. Щороку ви подорожували до моря поїздом, хоча могли б поїхати й автобусом. Улітку ви знов купили квиток на поїзд за минулорічною ціною, але дізналися, що квитки на автобус подорожчали вдвічі. Альтернативна вартість вашого вибору:

- а) удвічі зростає;
- б) збільшилася, але конкретне зростання визначити неможливо;
- в) зменшилася вдвічі;
- г) зменшилася в невизначену кількість разів.

19. Які з наведених нижче понять можна безпосередньо проілюструвати за допомогою побудови кривої виробничих можливостей:

- а) попит і пропонування;

- б) обмеженість виробничих ресурсів, ефективний вибір, альтернативна вартість;
- в) найкращий спосіб задоволення потреб за наявних ресурсів;
- г) ринкову рівновагу.

20. Принцип раціональності поведінки означає, що:

- а) кожний економічний суб'єкт ощадливо витрачає гроші;
- б) кожна людина робить вибір, максимізуючи власну вигоду;
- в) кожний суб'єкт повинен діяти згідно з існуючими правилами, які відображають оптимальний варіант вибору;
- г) усі люди діють однаково, опинившись в однакових умовах.

Задачі

1. У таблиці наведені виробничі можливості випуску двох продуктів:

Продукт	Виробничі альтернативи				
	А	В	С	Д	Е
Автомобілі (млн. шт.)	0	2	4	6	8
Хліб (млн. т)	30	27	21	12	0

а) зобразити криву виробничих можливостей. Що показують точки на кривій виробничих можливостей? Як відображається на кривій закон зростаючих альтернативних витрат?

б) позначте точку М, що належить площі, обмеженої кривою. Що вона показує? Позначте точку Н зовні кривої. Що показує ця точка? Що повинно статися, перш ніж економіка зможе досягнути рівня виробництва, який показує точка Н?

в) на яких конкретних припущеннях базується крива виробничих можливостей?

г) припустимо, що технологія виробництва автомобілів удосконалена, а технологія виробництва хліба залишилася незмінною. Накресліть нову криву виробничих можливостей. Накресліть криву виробничих можливостей, що відображає вдосконалення технології виробництва обох продуктів.

2. На острові з тропічним кліматом живуть п'ять осіб. Вони займаються збиранням кокосів і ловлею риби. Кожен із них збирає або 20 кокосів, або ловить 5 кг риби. Накресліть криву виробничих можливостей економіки цього острова.

3. Вироблений національний дохід у суспільстві склав 80 млрд. грн. На його виробництво витрачено сировини, матеріалів – 60 млрд., енергії – 10 млрд. грн., була використана праця 12 млн. робітників. Визначіть усі можливі показники ефективності економіки.

4. Фермер на своєму полі може вирощувати картоплю й пшеницю. Якщо він засадить усе поле картоплею, то збере її 400 т. Якщо посіє тільки пшеницю, то збере 100 т пшениці. Альтернативна вартість 1 тонни пшениці становить?

5. Економіка певної держави при повному використанні всіх ресурсів може виробляти такі комбінації товарів, а саме:

Літаки (шт.)	10	0	6	4	2	0
Пшениця (тис. т)	0	60	80	85	90	92

Яка альтернативна вартість рішення збільшити виробництво літаків із 6 до 8 штук на рік?

Література

[1, с. 44–51; 2, с. 45–79; 3, с. 38–53; 4, с. 33–48; 5, с. 39–57, 113–150; 6, с. 31–38; 8, с. 77–81; 9, с. 32–43; 10, с. 4–12, 30–38].

Тема 3. Економічні системи суспільства

1. Власність в економічній системі.
2. Сутність та основні елементи економічної системи.
3. Класифікація економічних систем:
 - а) традиційна;
 - б) командно-адміністративна;
 - в) ринкова;
 - г) змішана.

План самостійної роботи

1. Інтелектуальна власність.
2. Особливості переходу України до ринкової економіки.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Новітні тенденції розвитку форм власності на сучасному етапі.
2. Основні форми приватизації землі й майна в сільському господарстві України.
3. Соціальне ринкове господарство: сутність, умови та принципи його функціонування.
4. Роль людини в економічній системі.

Контрольні та дискусійні питання

1. У чому полягає економічний зміст власності? Чим він відрізняється від юридичного змісту?
2. З'ясуйте місце власності в системі виробничих відносин.
3. Охарактеризуйте відносини власності та їх структуру.
4. Які основні форми власності передбачає Закон України "Про власність"?
5. Які ви знаєте методи приватизації?
6. Які форми роздержавлення й приватизації власності передбачені чинним законодавством України?
7. Назвіть найважливіші критерії класифікації економічної власності. Які відмінності між типами, формами та видами економічної власності?
8. Якими критеріями визначається тип економічної системи?
9. Як змінилося місце держави в ринковому механізмі в процесі еволюції ринкової системи?
10. Чим відрізняються економічні системи? Проведіть порівняльний аналіз будь-яких економічних систем.

Тести

1. Що розуміють, коли говорять про економічну категорію "власність":
 - а) володіння людиною матеріальними й духовними благами;
 - б) юридично закріплене право володіти, розпоряджатися, використовувати матеріальні та духовні блага, що належать людям;
 - в) відношення між людьми з приводу присвоєння матеріальних і духовних благ;
 - г) власність – це комплекс прав власника благ.

2. Визначити основні типи економічних систем:

- а) традиційна, централізовано-планова, ринкова (чистий ринок), змішана економіка;
- б) товарне виробництво, чистий ринок, змішана економіка;
- в) натуральне господарство, товарне господарство, планова економіка;
- г) традиційна та ринкова економіка.

3. Визначити, що є відмінною особливістю централізовано-планової економічної системи:

- а) директивне визначення державою основних параметрів діяльності підприємств;
- б) планування господарської діяльності підприємствами;
- в) державне регулювання економіки;
- г) виробництво суспільних благ.

4. Визначити, що є головною ознакою сучасної змішаної економіки:

- а) наявність натурального виробництва, яке доповнює товарне;
- б) поєднання натурального та товарного виробництва;
- в) поєднання ринкового та державного регулювання економіки;
- г) поєднання ручного, машинного й автоматизованого елементів у технологічному способі виробництва.

5. Яке з визначень розкриває суть економічної системи:

- а) економічна система – це сфера функціонування продуктивних сил й економічних відносин, взаємодія яких характеризує сукупність організаційних форм і видів господарської діяльності;
- б) економічна система – це сукупність певних елементів або підсистем і зв'язків між ними, якій властиві ознаки цілісності;
- в) економічна система – це сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл і споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до мети суспільства;
- г) економічна система – це механізм розв'язання суперечностей суспільного виробництва.

6. Процес привласнення корисного ефекту від споживання блага відображає категорія:

- а) користування;

- б) володіння;
- в) управління;
- г) розпорядження.

7. Приватизація – це:

- а) перехід об'єкта у власність місцевих органів влади;
- б) передача майна в оренду з правом наступного викупу;
- в) відчуження державної власності на користь приватних осіб;
- г) розподіл частини державної власності серед юридичних осіб.

8. Людина, яка взяла яхту на прокат, є:

- а) користувачем;
- б) розпорядником;
- в) володарем;
- г) власником.

9. Товариство орендарів уклало угоду з органом місцевої влади про оренду будинку побуту. До якої форми власності слід віднести цей об'єкт:

- а) загальнодержавної;
- б) комунальної;
- в) приватної;
- г) колективної.

10. Визначити, які зміни зумовлює розвиток інформаційного суспільства у відносинах власності:

- а) перетворення значної частини працівників на власників інформації;
- б) здійснення процесу виробництва більшістю працівників удома;
- в) зростання соціалізації власності;
- г) розвиток техніко-економічних відносин.

11. Виберіть визначення, яке найповніше розкриває сутність власності:

- а) категорія, що характеризує необмежену в часі належність об'єкта власності певному суб'єкту;
- б) це відносини між індивідами щодо відчуження-привласнення діяльності чи її результатів;
- в) це не річ, а відносини між людьми з приводу виробництва й привласнення речей – продуктів праці;

г) характеризує ставлення індивідів один до одного й відповідно їх відношення до засобів і продуктів праці.

12. Знайти правильне визначення суспільної власності:

а) власність, за якої три її функції – володіння, розпорядження, користування – належать не одному приватному суб'єкту, а багатьом, групі осіб, колективу чи суспільству;

б) власність, яка реалізується через суспільне присвоєння й управління;

в) власність, яка існує у формі акціонерної власності;

г) власність, яка існує в даному суспільстві й відповідає рівню та характеру розвитку продуктивних сил.

13. Знайти правильне визначення приватної власності:

а) це власність, яка знімає відносини відчуження;

б) власність, за якої три функції права власності належать окремій приватній особі;

в) це експлуататорська власність;

г) це власність, яка існує у формі акціонерної власності.

14. Указати форми приватної власності:

а) рабовласницька;

б) капіталістична;

в) дрібнотоварна;

г) державна.

15. Визначити шляхи трансформації приватної власності в суспільну:

а) створення і розвиток асоційованої чи корпоративної форми власності;

б) розвиток державної форми власності;

в) розвиток дрібного підприємництва;

г) перетворення власності на засоби виробництва й результати виробництва в державну власність.

16. Який спосіб закріплення прав власності за суб'єктами можна вважати в сучасних умовах основним:

а) силу;

б) релігійні установки;

в) юридичні норми;

г) звичаї, традиції.

17. Укажіть елемент, який не включається в економічну систему:

- а) продуктивні сили;
- б) економічні відносини;
- в) механізм господарювання;
- г) товарно-грошові відносини.

18. З точки зору відносин власності, ким був Робінзон щодо житла, у якому самотньо проживав на острові:

- а) користувачем;
- б) розпорядником;
- в) володарем;
- г) приватним підприємцем.

19. Укажіть складові продуктивних сил суспільства:

- а) праця, робоча сила й предмети праці;
- б) працівник, спосіб виробництва, засоби виробництва;
- в) спосіб виробництва, знаряддя праці, людина;
- г) засоби виробництва й люди з досвідом і навичками.

20. Командною називається система:

- а) за якої всі виробничі питання розв'язуються підприємцями;
- б) за якої завжди забезпечується ефективний розподіл ресурсів;
- в) метою якої є забезпечення високого рівня життя всіх верств населення;
- г) за якої головні економічні питання розв'язуються на підставі рішень центральних органів.

21. Що є характерним для ринкової економіки:

- а) монополія державної власності;
- б) вільне ціноутворення;
- в) директивне планування;
- г) абсолютно повна зайнятість.

22. У змішаній економіці держава:

- а) складає плани соціально-економічного розвитку країни на найближчу перспективу;
- б) вдається до регулювання економіки та перерозподілу ресурсів і доходів;
- в) визначає коло товарів і послуг, які необхідні суспільству, незалежно від рівня доходів будь-якої групи населення;

г) формує ціни на товари народного споживання, які входять до складу споживчого кошика.

23. З питаннями “що виробляти”, “як виробляти” та “як розподіляти вироблене” стикаються в:

- а) ринковій економіці;
- б) традиційній економіці;
- в) централізованій економіці;
- г) усіх економічних системах.

24. Ціни в командній економіці:

- а) визначаються ринком;
- б) установлюються державою;
- в) залежать від попиту й пропозиції;
- г) завжди постійні.

Література

[1, с. 39–43; 2, с. 112–141; 3, с. 53–55; 4, с. 54–65, 88–112; 5, с. 59–92; 7, с. 71–77, 220–237; 8, с. 111–135; 9, с. 43–77; 10, с. 41–51].

Тема 4. Товарно-грошові відносини та ринкова економіка

1. Товар і гроші як основна умова організації ринкового виробництва.

2. Поняття ринку. Структура й інфраструктура ринку.

3. Конкурентна структура ринку:

- а) ринок досконалої конкуренції;
- б) недосконала конкуренція: монополістична конкуренція й олігополія;
- в) унікальні ситуації на ринку: монополія, дуополія, моносонія.

План самостійної роботи

- 1. Чинники виникнення товарного виробництва.
- 2. Історія розвитку української гривні.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Сутність і види економічної конкуренції.
2. Необхідність і методи антимонопольного регулювання.

Контрольні та дискусійні питання

1. Як змінилося уявлення про гроші з розвитком економічної теорії?
2. У чому відмінності натурального та товарного виробництва?
3. Як ви розумієте економічне відокремлення товаровиробників?
4. Проаналізуйте ефективність діяльності адміністративної монополії.
5. Дайте критичну оцінку такого твердження: “Ринок – це місце (ринкова площа), де здійснюється купівля або продаж товарів”.
6. Яким чином ринок вирішує основні питання економіки: що, як, для кого виробляти?
7. Поясніть, що означає поняття “вільний ринок”. Кому надається при цьому перевага: виробнику чи споживачу?
8. Через які причини характер ринку й ринковий механізм у різних країнах мають значні відмінності? У чому вони полягають?
9. Чому конкуренція обов’язкова для ринкової економіки?
10. Від чого більше виграють споживачі – від монополії чи від конкуренції? Відповідь аргументуйте.
11. Які основні методи конкурентної боротьби між товаровиробниками за умов вільної конкуренції?
12. Охарактеризуйте негативні й позитивні наслідки конкурентної боротьби. Які функції виконує конкуренція в економіці?
13. Виробник свої зусилля спрямовує на зниження витрат виробництва. Який метод конкуренції він використовує? А якщо він підвищує якість продукції?

Тести

1. Указати правильне визначення ринкових відносин:
 - а) процес купівлі-продажу товарів;
 - б) складова економічних відносин;
 - в) відносини й зв’язки, що складаються у сфері обміну;
 - г) відносини й зв’язки, які складаються між продавцями та покупцями в процесі купівлі-продажу ресурсів.

2. Указати, яке визначення найточніше розкриває сутність ринку:

- а) місце торгівлі товарами;
- б) інститут або механізм, який зводить покупців (представників попиту) і продавців (постачальників) окремих товарів і послуг;
- в) сукупність відносин попиту й пропонування;
- г) відносини, що виникають між людьми у сфері обміну й здійснюються відповідно до законів товарного виробництва.

3. Знайти правильне визначення інфраструктури ринку:

- а) комплекс галузей, які обслуговують економічне та соціальне життя суспільства;
- б) сукупність галузей, які мають допоміжний характер і займаються обслуговуванням виробництва;
- в) система установ і організацій, які забезпечують вільний рух товарів і послуг на ринку;
- г) сукупність галузей, які забезпечують умови життєдіяльності суспільства.

4. Указати, що включає ринок предметів споживання:

- а) ринок товарів і послуг особистого й виробничого споживання;
- б) ринок товарів короткострокового й довгострокового особистого споживання;
- в) ринок продовольчих і непродовольчих товарів особистого споживання;
- г) виробництво товарів тривалого користування та поточного споживання.

5. Указати, що не характерно для олігополії:

- а) наявність певного контролю за ринковими цінами з боку окремих суб'єктів;
- б) порівняно легкий вхід на ринок нових фірм;
- в) наявність кількох великих фірм, які виробляють подібні товари та надають послуги;
- г) таємна змова щодо встановлення цін.

6. Вказати, що не є характерним для досконалої конкуренції:

- а) подібні товари;

- б) багато виробників, що діють незалежно;
- в) неможливість контролювати ринкову ціну з боку будь-якого виробника;
- г) труднощі входу нових виробників на ринок зі своїми товарами.

7. Визначити, що являє собою монополістична конкуренція:

- а) багато підприємств продають подібні товари, намагаючись надати їм унікальних властивостей;
- б) домінування на ринку певного виробника;
- в) наявність на ринку єдиного виробника;
- г) домінування на ринку обмеженої кількості виробників.

8. Що таке “невидима рука” в економічному аналізі:

- а) намагання максимізувати прибуток;
- б) малопомітна роль держави в економіці;
- в) науково-технічна революція;
- г) ринкове регулювання.

9. Які з положень можна розглядати як умови формування ринку:

- а) наявність суб'єктів ринкових відносин;
- б) еквівалентний обмін товарів;
- в) вільне ціноутворення;
- г) конкуренція.

10. Яка з наведених характеристик суперечить поняттю “ринок досконалої конкуренції”:

- а) велика кількість продавців;
- б) виробник може впливати на ринкову ціну;
- в) відносно легкий вхід виробників у конкретний ринок;
- г) велика різноманітність товарів.

11. Як виграєте ви як споживач від конкуренції у сфері пропозиції товарів і послуг:

- а) збільшується вибір товарів і послуг;
- б) стримується зростання цін;
- в) виробник, як правило, намагається краще реагувати на вимоги споживачів;
- г) зменшується вибір товарів і послуг.

12. Конкуренція в економіці:

- а) спричиняє лише збитки більшості підприємців;
- б) небажане явище для підприємців;
- в) мало бажане явище для підприємців;
- г) забезпечує підприємцю свободу вибору.

13. Зазначте основні відмінності між картелем і синдикатом:

- а) у картелі зберігається власність на виготовлений продукт, а в синдикаті вона втрачається;
- б) у картелі зберігається власність на засоби виробництва, а в синдикаті вона втрачається;
- в) у картелі зберігається комерційна самостійність, а в синдикаті вона втрачається;
- г) немає відмінностей.

14. Які основні відмінності між трестом і концерном:

- а) учасники тресту об'єднують декілька підприємств у межах однієї або кількох галузей промисловості, а учасники концерну – десятки й навіть сотні підприємств промисловості, торгівлі, транспорту;
- б) учасники тресту втрачають власність на засоби виробництва й комерційну самостійність, а учасники концерну зберігають виробничу самостійність;
- в) учасники тресту на суму вкладеного капіталу отримують акції, які дають їм право брати участь в управлінні, а в концерні головна фірма здійснює за іншими учасниками фінансовий контроль.

15. Ринки досконалої й монополістичної конкуренції мають загальну рису:

- а) виробляються диференційовані товари;
- б) на ринку оперує велика кількість споживачів і продавців;
- в) для кожної фірми характерна своя горизонтальна крива попиту;
- г) випускаються однорідні товари.

16. Монопсонія – це:

- а) монополія продавця на ринку;
- б) монополія покупця на ринку;
- в) ринок, де зустрічаються монополіст-покупець і монополіст-продавець;

г) ринок, де приватній монополії протистоїть монополія держави.

17. Перший у світі антимонопольний закон було прийнято в:

- а) Англії;
- б) Німеччині;
- в) США;
- г) Росії.

18. У якому році в Україні було прийнято перший спеціальний антимонопольний законодавчий акт:

- а) 1985 р.;
- б) 1989 р.;
- в) 1992 р.;
- г) 1993 р.

19. Коли ви купуєте морозиво, яку функцію виконують гроші:

- а) міри вартості;
- б) засобу обігу;
- в) засобу платежу;
- г) засобу нагромадження.

20. Студент отримав стипендію. Яку функцію виконують гроші:

- а) міри вартості;
- б) засобу платежу;
- в) засобу нагромадження;
- г) засобу обігу.

21. Коли здійснюються міжнародні розрахунки, яку функцію виконують гроші:

- а) міри вартості;
- б) засобу платежу;
- в) світові гроші;
- г) засобу обігу.

22. Укажіть, яке визначення розкриває сутність грошей:

- а) гроші – це особливий товар, що виконує роль загального еквівалента;
- б) гроші – це банкноти й монети, забезпечені резервами Національного банку;
- в) гроші – це будь-який обмежений ресурс суспільства;

г) гроші – це монети, забезпечені резервами Національного банку.

23. У якій функції гроші виступають в ідеальній формі:

- а) міра вартості;
- б) засоби обігу та платежу;
- в) засоби утворення скарбів;
- г) світові гроші.

24. З якою функцією грошей зв'язане поняття “ціна”:

- а) засоби обігу та платежу;
- б) міра вартості;
- в) засоби накопичування скарбів;
- г) світові гроші.

Література

[1, с. 52–58, 76–84, 128–132, 169–179; 2, с. 83–94, 145–175, 204–206; 3, с. 58–76, 104–118, 353–380; 4, с. 69–79, 167–200; 5, с. 152–162, 189–211, 233–264; 6, с. 107–133; 7, с. 118–151, 166–188; 8, с. 81–100, 135–156, 168–184; 9, с. 77–97, 104–115; 10, с. 52–62, 64–71, 73–97].

Тема 5. Економічна природа попиту й пропозиції

1. Попит і його детермінанти.
2. Пропозиція: зміст і чинники, що на неї впливають.
3. Ринкова рівновага.
4. Еластичність попиту та пропозиції.

План самостійної роботи

1. Співвідношення ринкового попиту та ринкової пропозиції для формування економічних пропорцій.
2. Винятки із закону попиту.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Роль ціни рівноваги у формуванні економічних зв'язків виробника та споживача.

2. Практичне значення коефіцієнтів еластичності попиту та пропозиції.

Контрольні та дискусійні питання

1. Які сторони причинно-наслідкових зв'язків характеризують закон попиту й свідчать про його дію?
2. У чому полягає зміст закону пропозиції?
3. Дайте визначення індивідуального та ринкового попиту.
4. Які основні чинники впливають на еластичність попиту?
5. Поясніть різницю між зміною попиту та зміною обсягу попиту.
6. Поясніть різницю між зміною пропозиції та зміною обсягу пропозиції.
7. Які існують види еластичності?
8. Охарактеризуйте детермінанти впливу на пропозицію.
9. Що означає переміщення точки по кривій попиту?
10. Що таке рівноважна ціна та які функції вона виконує?
11. За яких умов виникає дефіцит товарів, а за яких – надлишок?

Тести

1. Вибрати з наведених визначень те, яке розкриває сутність попиту:
 - а) сукупна потреба в товарах усіх споживачів;
 - б) обсяг продажу товару залежно від його ціни;
 - в) кількість продуктів, які потребують споживачі;
 - г) потреба в товарах (послугах), яка зумовлена платоспроможністю споживачів і виражена в грошовій формі.
2. Продовжити визначення “Еластичність попиту за ціною – це...”:
 - а) ступінь змін обсягу покупки від зміни ціни;
 - б) час реакції зміни обсягу покупок на зміну ціни;
 - в) межі зміни обсягу покупок за зміни цін;
 - г) чутливість до зміни ціни.
3. Указати чинники, які не впливають на пропозицію певного товару:
 - а) витрати виробника;

- б) кількість продавців;
- в) зміна дотацій виробникам;
- г) зміна ставки податку з доходів громадян.

4. Указати, які з перелічених нижче товарів можуть бути найкращим прикладом еластичного попиту:

- а) сіль;
- б) послуги ритуальної служби;
- в) хліб;
- г) відвідання кінотеатрів.

5. Указати, які з перелічених нижче товарів можуть бути найкращим прикладом абсолютно еластичного попиту:

- а) хліб;
- б) картопля окремого виробника на конкурентному ринку;
- в) життєво необхідні ліки;
- г) послуги таксі.

6. Що означає збільшення пропозиції:

- а) зміщення кривої пропозиції вправо;
- б) зміщення кривої пропозиції вліво;
- в) переміщення по кривій пропозиції вгору;
- г) переміщення по кривій пропозиції вниз.

7. Як вплине подорожчання бензину на ціну рівноваги картоплі на базарі:

- а) залишиться незмінною;
- б) зросте, оскільки обсяги постачання скоротяться і попит підвищиться;
- в) знизиться через активізацію попиту на інші товари;
- г) зросте, оскільки пропозиція цього товару на ринку зменшиться за незмінного попиту.

8. Продовжити визначення “Попит є еластичним за ціною, якщо...”:

- а) зміна ціни на 1 % спричиняє більшу ніж на 1 % зміну величини попиту;
- б) зміна ціни на 1 % спричиняє меншу ніж на 1 % зміну величини попиту;
- в) відсоток зміни величини попиту дорівнює відсотковій зміні ціни;

г) найменші зміни в ціні спричиняють невизначено великі зміни у величині попиту.

9. Продовжити визначення “Пропозиція – це...”:

- а) кількість виробленого товару;
- б) кількість товару, здатна задовольнити існуючі потреби з урахуванням ціни за його одиницю;
- в) кількість товару, яка може бути вироблена й запропонована до продажу нині за певної ціни за його одиницю;
- г) кількість продавців окремого товару.

10. Чи вплине мода на товар на величину його рівноважного обсягу:

- а) обсяг залишиться незмінним, але ціни зростуть;
- б) зросте з одночасним зростанням ціни рівноваги;
- в) зросте через збільшення попиту та зменшення пропозиції;
- г) обсяг зросте, а ціни залишаться незмінними.

11. Указати, які з перелічених нижче товарів можуть бути найкращим прикладом абсолютно нееластичного попиту:

- а) хліб;
- б) картопля окремого виробника на конкурентному ринку;
- в) життєво необхідні ліки;
- г) послуги таксі.

12. Визначити, через що виявляються зміни в попиті:

- а) зміщення кривої попиту вправо;
- б) зміщення кривої попиту вліво;
- в) зміщення кривої попиту вправо або вліво;
- г) пересування по кривій попиту вгору чи вниз.

13. Очікування майбутньої зміни цін:

- а) можуть збільшити поточний попит;
- б) не впливатимуть на поточний попит;
- в) здатні змінити величину поточного попиту;
- г) можуть зменшити поточний попит.

14. Зміна величини попиту означає:

- а) зміщення кривої попиту;
- б) посилення (послаблення) дії нецінових факторів попиту;

- в) перехід на конкретній кривій попиту від одного співвідношення “ціна – кількість товару” до іншого;
- г) зміщення кривої попиту вправо чи вліво.

15. Що спричинило зміну величини попиту на бензин:

- а) зміна цін за літр бензину;
- б) зміна пори року;
- в) зміна кількості автомобілів;
- г) зміна кліматичних умов.

16. Сформулювати правильно закон пропозиції:

- а) кількість пропонованого товару збільшується з підвищенням ціни за його одиницю та зменшується з її зниженням;
- б) кількість пропонованого товару зменшується з підвищенням ціни й збільшується – зі зниженням;
- в) кількість пропонованого товару змінюється прямо пропорційно зміні ціни за його одиницю;
- г) кількість пропонованого товару змінюється обернено пропорційно зміні ціни за його одиницю.

17. Указати, що не є чинниками змін попиту:

- а) зміна кількості покупців;
- б) зміна доходів покупців;
- в) зміна збутової політики підприємства;
- г) зміна моди.

18. Указати, що є основним чинником зміни величини пропозиції будь-якого товару:

- а) витрати виробника;
- б) ціна за одиницю товару;
- в) мода на товар;
- г) доходи покупців.

19. Яка з подій не змістить кривої попиту на кольорові олівці:

- а) збільшення кількості дітей, які займаються в художніх студіях;
- б) підвищення ціни на кольорові олівці;
- в) значне зниження цін на акварельні фарби;
- г) підвищення середньої заробітної плати.

20. Яка з подій вплине на пропонування товару не так, як три інших:

- а) зменшення кількості фірм – виробників товару;
- б) підвищення цін на ресурси, необхідні для виробництва товару;
- в) удосконалення технології виробництва товару;
- г) запровадження спеціального податку на виробників товару.

21. Визначте, під впливом яких факторів змінюється обсяг попиту на товар:

- а) цін на інші товари;
- б) моди на даний товар;
- в) майна споживачів;
- г) очікування зміни ціни.

22. Коли ціна товару зростає, то:

- а) попит на нього, як правило, зменшується;
- б) крива попиту на товари-замінники зміщується ліворуч;
- в) крива попиту на товари-комплементи зміщується ліворуч;
- г) обсяг попиту, як правило, зменшується.

23. Якщо зміна кількості товару, яку бажають і можуть купити споживачі, викликана неціновим фактором, відбудуться зміни:

- а) у попиті на товар, що зрушить криву попиту;
- б) у попиті на товар, але крива попиту не зміститься;
- в) в обсязі попиту на товар, крива попиту не зміститься;
- г) в обсязі попиту на товар, крива попиту зміститься.

24. Зростання попиту на товар може бути наслідком зниження ціни:

- а) даного товару;
- б) товару-замінника;
- в) товару-доповнювача;
- г) нейтрального товару.

25. Який із наведених чинників не призведе до зміщення кривої попиту на тенісні м'ячі:

- а) дуже гарна погода;
- б) зниження ціни на тенісні ракетки;
- в) збільшення кількості бажаючих грати в теніс;
- г) зростання ціни на тенісні м'ячі.

26. Яка з наведених подій впливатиме на ціну свинини не так, як інші:

- зросла ціна яловичини;
- зросла кількість любителів свинини;
- різко зросли ціни на корми для худоби;
- лікарі не рекомендують вживати багато свинини.

27. Яка з подій могла спричинити зміщення кривої попиту на пральний порошок праворуч:

- зниження цін на сировину для виробництва прального порошку;
- зменшення доходів споживачів;
- зниження цін товарів-замінників;
- широка реклама прального порошку.

Задачі

1. Функція попиту на товар задається рівнянням: $Q_D = 4750 - 350P$. Функція пропозиції: $Q_S = 1600 + 100P$:

- визначте рівноважну ціну та рівноважний обсяг;
- що відбудеться, якщо на даний товар урядом буде встановлена фіксована ціна 9 грн.?

2. Функція попиту населення на товар задана рівнянням $Q_D = 8 - P$, а функція пропозиції – $Q_S = 2P - 4$:

- обчисліть ринкову рівновагу;
- визначте величину незадоволеного попиту й обсяг продажу, якщо ціна товару буде фіксована на рівні 3 грн./од.;
- побудуйте графік ринкової рівноваги.

3. Крива попиту на товар задана рівнянням $Q_D = 400 - 2P$, а крива пропозиції $Q_S = 4P - 80$. Визначте рівноважну ціну та кількість.

4. Опираючись на дані, наведені в таблиці, визначіть обсяг продажу (грн.) при ціні 100 грн.

Ціна (грн.)	Обсяг попиту (шт.)	Обсяг пропозиції (шт.)
80	9	3
100	8	5
120	7	7
140	6	9
160	5	11

5. Ціна зросла на 18 %, а обсяг попиту зменшився на 9 %, то коефіцієнт еластичності попиту за ціною дорівнюватиме?

Література

[1, с. 132–133, 331–339; 2, с. 178–201; 3, с. 79–96, 288–306; 4, с. 81–88; 5, с. 214–231; 6, с. 72–101; 7, с. 184–188; 8, с. 156–168; 10, с. 99–106].

Тема 6. Теорія споживчого вибору

1. Корисність блага. Загальна та гранична корисність.
2. Теорія граничної корисності та поведінка споживача.
3. Бюджетні обмеження та криві байдужості. Стан рівноваги споживача.

План самостійної роботи

1. Два підходи до визначення корисності.
2. Функції корисності.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Реакція споживача на зміну доходу.
2. Закон Енгеля.

Контрольні та дискусійні питання

1. Поясніть значення поняття “корисність”.
2. Охарактеризуйте сукупну та граничну корисність. Які між ними відмінності?
3. Наведіть приклади деяких винятків із першого закону Госсена.
4. Дайте визначення другого закону Госсена.
5. Поясніть значення термінів “уподобання споживачів” і “споживацький вибір”.
6. Охарактеризуйте криву байдужості та її властивості.
7. Дайте характеристику бюджетної лінії.

8. Поясніть значення поняття “рівновага споживача”. Що лежить в основі її визначення?

9. Охарактеризуйте залежність понять попиту та потреб.

10. Поясніть основні властивості корисності на конкретних прикладах.

Тести

1. Сукупна корисність – це:

- а) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- в) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;
- г) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.

2. Сукупна корисність:

- а) зменшується зі зростанням споживання зростаючим темпом;
- б) збільшується зі зростанням споживання зростаючим темпом;
- в) збільшується зі зростанням споживання спадним темпом;
- г) зменшується зі зростанням споживання спадним темпом.

3. Гранична корисність – це:

- а) загальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- б) мінімальна сума задоволення від споживання певного набору благ;
- в) середня величина задоволення від споживання певного набору благ;
- г) додаткове задоволення від споживання додаткової одиниці блага.

4. П'яте морозиво, яке ви їсте, надає вам менше задоволення, ніж перше. Це приклад:

- а) дії закону попиту;
- б) дії закону спадної граничної корисності;
- в) наявності надлишку товару;
- г) наявності дефіциту товару.

5. Метою споживача є максимізація:
- а) граничної корисності;
 - б) сукупної корисності;
 - в) середньої корисності;
 - г) різниці між сукупною і граничною корисністю.
6. Раціональність поведінки споживача означає, що:
- а) споживач прагне мінімізувати видатки на товари;
 - б) споживач піклується не власним, а суспільним добробутом;
 - в) споживач прагне максимізувати корисність за наявних обмежень;
 - г) споживач прагне максимізувати кількість товарів у кошику.
7. Корисність – це:
- а) кількість благ, які здатні задовольнити потреби споживача;
 - б) мінімальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага;
 - в) задоволення, яке отримує людина від споживання благ;
 - г) максимальне задоволення, яке споживач може одержати від споживання певного блага.
8. Криві байдужості – це криві:
- а) однакової кількості двох благ;
 - б) однакового рівня корисності наборів двох благ;
 - в) однакового рівня доходу споживача;
 - г) однакових цін двох товарів.
9. Карта байдужості – це:
- а) сукупність кривих, кожна з яких представляє різний рівень доходу споживача;
 - б) сукупність кривих однакового рівня корисності, кожна з яких представляє деякий інший рівень;
 - в) сукупність кривих однакового рівня доходу споживача, кожна з яких представляє деякий інший рівень доходу;
 - г) сукупність кривих сукупної та граничної корисності.
10. Щоб опинитися в стані рівноваги, споживач повинен:
- а) бути впевненим, що ціни купованих ним товарів пропорційні сукупній корисності;
 - б) не купувати недоброякісних товарів;

в) розподілити дохід таким чином, щоб остання гривня, витрачена на придбання будь-якого товару, надавала йому однакову граничну корисність;

г) бути впевненим, що ціна кожного товару дорівнює граничній корисності грошей.

11. Поняття “корисність” економічного блага означає:

а) вигоду або задоволення, які ми отримуємо від споживання економічного блага;

б) доцільність споживання економічного блага;

в) якісну оцінку споживачем економічного блага;

г) кількісну оцінку споживачем економічного блага.

12. Припустимо, що дохід споживача зменшився, а ціни на товари X та Y збільшились. У цій ситуації:

а) бюджетна лінія повинна зсунутися ліворуч;

б) бюджетна лінія повинна зсунутися праворуч;

в) бюджетна лінія повинна залишитися на тому самому місці;

г) правильної відповіді немає.

13. Анна вирішила випити четверте горнятко кави й з'їсти третє тістечко. Можна зробити висновок, що Анна вважає:

а) що маржинальна корисність від споживання кави й маржинальна корисність від споживання тістечка при цьому збільшаться;

б) що середня корисність від споживання кави й середня корисність від споживання тістечок при цьому збільшаться;

в) що загальна корисність від споживання кави й тістечок при цьому зросте;

г) що загальна корисність від споживання кави й тістечок при цьому зменшиться.

14. Сукупна корисність зростає, якщо гранична корисність:

а) зростає;

б) спадає;

в) зростає або спадає, але залишається додатною;

г) є від'ємною величиною.

15. Якщо споживач обирає комбінацію, яка представлена точкою на площині, обмеженій бюджетною лінією, то він:

а) бажає купити більше товарів, ніж дозволяє бюджет;

б) знаходиться в стані рівноваги;

- в) максимізує корисність,
- г) неповністю використовує свій бюджет.

16. Якщо бюджетна лінія зрушилася паралельно вліво, то це означає, що номінальний дохід споживача:

- а) збільшився;
- б) залишився незмінним;
- в) скоротився;
- г) наведених даних недостатньо.

17. Укажіть правильну відповідь:

- а) криві байдужості можуть перетинатися;
- б) зсув бюджетної лінії відбувається внаслідок змін у рівні задоволення потреб;
- в) якщо дохід витрачається повністю, то індивід досягає максимуму корисності;
- г) введення податку на доходи зсуває бюджетну лінію вниз і вліво.

18. У чому суть теорії маржиналізму:

- а) це суб'єктивна концепція цінності, розроблена на основі принципу граничної корисності економічних благ;
- б) це теорія, що пояснює економічні закони розвитку суспільства на основі аналізу поверхневих явищ обміну й ринкових відносин;
- в) це теорія, яка стверджує, що в основі ціни лежить вартість, обумовлена суспільно необхідними витратами праці;
- г) це напрямок, який пояснює, що в основі ціни лежить вартість, обумовлена корисністю речі.

19. Який закон пояснює готовність споживача купувати додаткові одиниці того чи іншого блага при ціні, що знижується:

- а) закон спадної граничної корисності;
- б) закон потреб, що зростають;
- в) закон пропозиції;
- г) закон продуктивності праці, що підвищується.

20. Застосування якої з теорій допоможе охарактеризувати поведінку споживача на ринку:

- а) теорії трудової вартості;
- б) теорії загальної рівноваги;

- в) теорії маржиналізму;
г) теорії попиту та пропозиції.

Задачі

1. Якщо відомі дані, наведені в таблиці, то значення граничної корисності будуть дорівнювати відповідно:

Q	1	2	3	4
TU	20	28	34	36
MU				

2. Споживач витрачає увесь дохід на товари X та Y. Початкові ціни товарів становлять $P_x = 15$ грн., $P_y = 25$ грн. Оптимальний споживчий кошик складається з 20X і 30Y одиниць товару. Визначте, чи зміниться добробут споживача, якщо його вподобання залишаться незмінними, а ціни благ становитимуть $P_x = 15$ грн., $P_y = 20$ грн., а на купівлю цих товарів він зможе витратити 900 грн.

3. Гранична корисність товару A дорівнює 100 ютилів, його ціна становить 10 грн. Ціна товару B дорівнює 5 грн. Гранична корисність товару B у стані рівноваги споживача дорівнює?

4. Споживач купує лише яблука та сливи. Ціна яблук – 2 грн. за кілограм, ціна слив – 1,5 грн. Споживач може витратити на покупку цих товарів 16 грн. Для оптимального споживчого кошика гранична норма заміни слив яблуками становитиме?

5. Бюджетна лінія споживача описується рівнянням: $15X + 25Y = 900$. Оптимальний кошик споживача містить 30 одиниць Y, а кількість товару X у цьому кошику становить?

6. Знайдіть граничну корисність третього тістечка, користуючись таблицею:

Кількість тістечок	Загальна корисність
1	6
2	14
3	19
4	22
5	24

7. Функція корисності споживача $U = XV$. Доход споживача становить 24 грн., $P_x = 2$ грн, $P_y = 3$ грн. Оптимальний споживчий кошик складається з?

8. Визначивши свої можливості, споживач згоден заплатити 20 грош. од. за годинник. Коли він прийшов до магазину, то виявив, що може його придбати за 16 грош. од. У цьому разі споживчий надлишок дорівнюватиме?

9. Припустимо, що споживач має доход 8 грн. Ціна товару А дорівнює 1 грн., а ціна товару Б – 0,5 грн. Яка з наступних комбінацій товарів А і В знаходиться на бюджетній лінії?

Література

[1, с. 134–136, 349–359; 4, с. 120–129; 6, с. 52–66; 9, с. 115–127; 10, с. 62–63, 106–108].

Тема 7. Підприємство та підприємницька діяльність

1. Установлення організаційно-правових форм підприємництва.

2. Поняття підприємства, види підприємств та їх об'єднань в Україні.

3. Менеджмент і маркетинг на підприємствах.

План самостійної роботи

1. Принципи та функції маркетингової діяльності.

2. Основні та специфічні функції менеджменту.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Сучасні теорії підприємництва.

2. Бізнесмен – ключова фігура підприємництва.

3. Модель сучасного менеджера.

4. Малий бізнес і його роль в економіці.

Контрольні та дискусійні питання

1. Що таке підприємництво й кого ви можете віднести до суб'єктів підприємницької діяльності?

2. Назвіть основні форми підприємництва та дайте їх характеристику.

3. Визначення маркетингу, його роль і цілі.

4. Чому маркетинг називають філософією бізнесу?

5. Назвіть ключові принципи сучасного виду маркетингу.

6. Виходячи з функцій маркетингу, охарактеризуйте основні його види.

7. Менеджмент як управління організаціями ринкового типу.

8. Розкрийте сутність принципів і функцій управління підприємствами в умовах ринку.

9. Чи тотожні поняття “підприємництво” й “бізнес”?

10. Які найважливіші передумови розвитку підприємницької діяльності?

11. Що є метою підприємницької діяльності та яка її роль у ринковій економіці?

12. У яких формах існує підприємництво?

13. Чи тотожні поняття “фірма” та “підприємство”?

14. Від чого залежать види підприємств (фірм)?

15. Чим тотожні поняття “підприємець” і “власник”. Поясніть докладно свою думку.

16. Побудуйте систему (“дерево”) цілей в управлінні організацією:

а) сільськогосподарського підприємства;

б) навчального закладу;

в) студентської групи.

Тести

1. Продовжити визначення “Підприємство – це...”:

а) певна єдність технічного комплексу (системи машин) і сукупного працівника;

б) певна сукупність продуктивних сил і відносин власності;

в) суб'єкт виробничих відносин і певна сукупність цих відносин, характер яких визначається власністю на засоби виробництва;

г) первинна ланка суспільного поділу праці й водночас основна ланка народногосподарського комплексу, яка є товарови-

робником і забезпечує процес відтворення на основі самостійності та самоокупності.

2. Знайти правильне визначення сутності акціонерного товариства:

а) об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових або комерційних інтересів;

б) форма організації підприємства, капітал якого утворюється в грошовій формі та поділяється на однакові за номінальною величиною й неподільні паї у вигляді акцій;

в) об'єднання, створене з метою координації господарської діяльності;

г) об'єднання промислового та банківського капіталу на певний час для досягнення єдиної мети.

3. Продовжити визначення “Підприємництво – це...”:

а) бізнес;

б) свобода вибору термінів і методів діяльності, самостійність у прийнятті рішень;

в) самостійна, ініціативна господарська діяльність громадян, спрямована на отримання прибутку (доходу) й здійснюється від свого імені на власний ризик і під особисту майнову відповідальність чи юридичної особи – підприємства (організації);

г) певний стиль і тип господарської поведінки, особливий вид діяльності.

4. Указати, які підприємства в Україні, згідно із чинним законодавством, належать до малих за кількістю працюючих та обсягом валового доходу:

а) 50 осіб і 70 млн. грн.;

б) 250 осіб і 100 млн. грн.;

в) 150 осіб і 100 млн. грн.;

г) 100 осіб і 70 млн. грн.

5. Назвати, що є головною умовою підприємництва:

а) різноманітність існуючих форм власності;

б) монополія державної власності;

в) наявність людей, здатних займатися підприємницькою діяльністю;

г) сприяння державних органів влади підприємницькій діяльності.

6. Товариство з обмеженою відповідальністю передбачає:
- а) суворо обмежену кількість його членів;
 - б) відповідальність у межах внесків до статутного фонду;
 - в) участь тільки фізичних осіб;
 - г) додаткові обмеження на використання прибутку в невиробничих цілях.

7. Назвати, кого з перелічених суб'єктів не можна вважати підприємцями:

- а) власника кафе;
- б) фермера;
- в) власника акціонерного товариства;
- г) власника облігацій державної позики.

8. Продовжити визначення “Корпорація – це...”:

- а) форма монополії;
- б) акціонерне товариство;
- в) приватне підприємство;
- г) торгова фірма.

9. Назвати, що не можна вважати недоліками одноосібного підприємства:

- а) обмеженість фінансових ресурсів;
- б) необмежену відповідальність;
- в) відносно невеликий обсяг господарського обороту;
- г) відсутність потенціального виграшу від спеціалізації в управлінні підприємством.

10. Підприємство, капітал якого утворюється за рахунок випуску акцій, називається:

- а) одноосібним підприємством;
- б) товариством;
- в) корпорацією;
- г) приватним підприємством.

11. Укажіть найбільш сучасне визначення маркетингу:

- а) наука про особливості руху товарів і послуг від виробника до споживача з метою оптимальної їх реалізації;
- б) наука про вміння організувати ефективну діяльність фірми шляхом раціонального планування, організації, мотивації та контролю;

- в) теорія збуту;
- г) удосконалення управління виробництвом.

12. Що таке менеджмент як наука:

- а) це наука про особливості руху товарів і послуг від виробника до споживача з метою оптимальної їх реалізації;
- б) це наука про вміння організувати ефективну діяльність фірми шляхом раціонального планування, організації, мотивації та контролю;
- в) це дослідження особливостей ринку;
- г) це комерційна діяльність із вивчення попиту та збуту товарів на ринку.

13. Відповідальність усіх власників підприємства є необмеженою в:

- а) повному товаристві;
- б) командитному товаристві;
- в) товаристві з обмеженою відповідальністю;
- г) акціонерному товаристві.

14. Які організаційно-правові форми підприємства існують в Україні:

- а) приватне, орендне, кооперативне, змішане підприємство;
- б) приватне підприємство, колективне підприємство, державне підприємство;
- в) державне підприємство, конгломерат, трести, синдикати;
- г) командитне товариство, громадські організації, орендне підприємство.

15. Яке з наведених визначень розкриває поняття “підприємництво” (відповідно до Закону України “Про підприємництво”):

- а) є будь-який вид діяльності в умовах ринкової економіки, спрямованої на одержання вигоди;
- б) є форма бізнесу, зв’язана з діяльністю на ринку з метою одержання прибутку;
- в) є така діяльність, що спрямована на задоволення суспільних потреб;
- г) є форма бізнесу, яка зв’язана з діяльністю в матеріальному виробництві з метою одержання прибутку.

16. Визначте функцію, що характерна для підприємницької діяльності:

- а) попит як на товари, так і на ресурси;
- б) попит на товари й пропозиція ресурсів;
- в) пропозиція як товарів, так і ресурсів;
- г) пропозиція товарів і попит на ресурси.

17. Головною умовою підприємництва є:

- а) різноманітність існуючих форм власності;
- б) монополія державної власності;
- в) наявність людей, здатних займатися підприємницькою діяльністю;
- г) сприяння державних органів влади підприємницькій діяльності.

18. Акціонерне товариство – це:

- а) об'єднання людей, які здійснюють спільну господарську діяльність;
- б) колектив співвласників, кожний з яких володіє акціями;
- в) колектив співвласників, частина яких володіє акціями;
- г) велике підприємство, яке засноване на спільній державній і приватній власності.

19. Форма організації підприємства, яким володіє й управляє одна людина, називається:

- а) приватним підприємством;
- б) малим підприємством;
- в) товариством;
- г) акціонерним товариством.

20. Підприємство, капітал якого утворюється за рахунок внутрішнього розповсюдження акцій, називається:

- а) одноосібним підприємством;
- б) товариством;
- в) ЗАТ;
- г) ВАТ.

Література

[1, с. 137–161; 2, с. 281–307; 3, с. 309–331; 5, с. 267–288; 6, с. 141–154; 7, с. 245–265, 346–367; 8, с. 184–202, 237–258, 410–420; 9, с. 97–104, 127–138, 220–317; 10, с. 110–128].

Тема 8. Аналіз витрат виробництва, ціна й прибуток

1. Поняття та структура витрат фірми:
 - а) економічні та бухгалтерські витрати;
 - б) витрати в короткостроковому та довгостроковому періоді.
2. Ціна та механізм ціноутворення.
3. Ефективність підприємницької діяльності:
 - а) прибуток;
 - б) рентабельність.

План самостійної роботи

1. Сутність і функції ціни; фактори, що впливають на її величину.
2. Методи ціноутворення та види цін.
3. Особливості регулювання цін в умовах ринкової економіки.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Теорії ціни та ціноутворення.
2. Система національних цін в Україні.
3. Сутність та особливості регулювання цін у країнах ринкової економіки.

Контрольні та дискусійні питання

1. Що входить у поняття “ефективність підприємницької діяльності”?
2. Як визначається рентабельність підприємства й що важливіше – прибуток чи рентабельність?
3. У чому полягає суть економічних витрат?
4. Чим відрізняються витрати в коротко- та довгостроковому періодах?
5. Що таке ціна? Які теорії ціни ви знаєте?
6. Охарактеризуйте функції ціни в ринковій економіці.
7. Які методи ціноутворення ви знаєте?
8. Назвіть основні критерії класифікації цін у ринковій економіці. Які види цін їм відповідають?
9. Як регулюються ціни в країнах ринкової економіки?

10. Що таке граничні витрати?
11. Які види середніх витрат ви знаєте?
12. Чи відрізняється економічний прибуток від нормального?
13. Чи відноситься до витрат економічний прибуток?
14. Що таке собівартість продукції?
15. Охарактеризуйте явні та неявні витрати виробництва.
16. Значення ефектів масштабу в коротко- та довгостроковому періодах.

Тести

1. Продовжити визначення “Витрати виробництва – це...”:
 - а) затрати живої й уречевленої праці на виробництво продукції;
 - б) витрати ресурсів, які належать різним власникам;
 - в) затрати підприємства на найм робочої сили;
 - г) вартість усіх видів факторів виробництва (засоби праці, предмети праці, праця (робоча сила), інформація), що витрачаються для виготовлення певної кількості економічних благ.

2. Продовжити визначення “Альтернативні витрати – це...”:
 - а) витрати на оплату ресурсів у грошовій формі;
 - б) витрати ресурсів при найдоцільнішому варіанті їх застосування;
 - в) виплати, які підприємство повинно зробити, або ті доходи, які підприємство повинно забезпечити постачальнику ресурсів;
 - г) виплати для того, щоб відволікти потрібні ресурси від використання в інших виробництвах.

3. Визначити, які елементи належать до постійних витрат:
 - а) витрати на сировину;
 - б) витрати на сплату оренди;
 - в) витрати на рекламу;
 - г) витрати на паливо.

4. Продовжити визначення “Змінні витрати виробництва – це...”:
 - а) витрати на виробничі ресурси, ціни яких змінюються;
 - б) витрати, які має підприємство час від часу;
 - в) витрати, які змінюються зі зміною обсягу виробництва;
 - г) додаткові витрати на виробництво однієї додаткової одиниці обсягу продукції.

5. Визначити, за якою формулою можна обчислити витрати на весь обсяг продукції (сукупні витрати):

- а) $TC = FC + VC$;
- б) $ATC = TC/Q$;
- в) $AFC = FC/Q$;
- г) $AVC = VC/Q$.

6. Визначити, за якою формулою можна обчислити середні сукупні витрати:

- а) $TC = FC + VC$;
- б) $ATC = TC/Q$;
- в) $AFC = FC/Q$;
- г) $AVC = VC/Q$.

7. Визначити, за якою формулою можна обчислити середні постійні витрати:

- а) $TC = FC + VC$;
- б) $ATC = TC/Q$;
- в) $AFC = FC/Q$;
- г) $AVC = VC/Q$.

8. Визначити, за якою формулою можна обчислити середні змінні витрати:

- а) $TC = FC + VC$;
- б) $ATC = TC/Q$;
- в) $AFC = FC/Q$;
- г) $AVC = VC/Q$.

9. Визначити, за якою формулою можна обчислити середні сукупні витрати:

- а) $TC = FC + VC$;
- б) $ATC = AFC + AVC$;
- в) $AFC = FC/Q$;
- г) $AVC = VC/Q$.

10. У короткочасному періоді фірма виготовляє 100 одиниць продукції. Середні сукупні витрати дорівнюють 9,5 грн. Визначити, скільки становлять загальні витрати фірми:

- а) 109,5 грн.;
- б) 80,5 грн.;

- в) 0,095 грн.;
- г) 950 грн.

11. Продовжити визначення “Чистий прибуток – це...”:

- а) доход керуючого фірмою;
- б) доход від реалізації продукції;
- в) виручка від продажу мінус витрати на оплату факторів виробництва;
- г) виручка від продажу мінус витрати виробництва мінус податки.

12. Фірма виготовила 20000 поштових карток до свята. Собівартість кожної – 0,2 грн., роздрібна ціна 0,8 грн. Визначити, скільки становитиме прибуток фірми:

- а) 2000 грн.;
- б) 6000 грн.;
- в) 10000 грн.;
- г) 12000 грн.

13. Визначити, за якою формулою можна обчислити граничні витрати:

- а) $TC = FC + VC$;
- б) $ATC = AFC + AVC$;
- в) $AFC = FC/Q$;
- г) $MC = \Delta TC / \Delta Q$.

14. Продовжити визначення “Граничні витрати – це...”:

- а) додаткові витрати на виробництво однієї додаткової одиниці обсягу продукції;
- б) різниця між валовим вииторгом й економічними витратами;
- в) різниця між сумою загального виоторгу й собівартістю продукції;
- г) витрати на оплату ресурсів у грошовій формі.

15. Продовжити визначення “Нормальний прибуток – це...”:

- а) додаткова вартість, яка створюється найманим працівником понад вартість його робочої сили й набуває форми прибутку, який привласнюється власником капіталу;
- б) мінімальний дохід, який має заробити підприємець, щоб залишитися у своєму бізнесі;

в) різниця між сумою загального виторгу й собівартістю продукції;

г) загальний виторг підприємства за мінусом зовнішніх витрат або витрат на залучення ресурсів.

16. Продовжити визначення “Прибуток фірми – це...”:

а) доходи мінус витрати;

б) актив мінус пасив;

в) виручка мінус зарплата;

г) виручка мінус амортизація.

17. Указати, як визначається рентабельність підприємства:

а) абсолютно, тобто масою прибутку;

б) різницею між валовим виторгом й економічними витратами;

в) відносно, тобто в нормі прибутку;

г) відношенням прибутку в грошовому вираженні до всього авансованого капіталу (основного й оборотного), вираженого у відсотках.

18. Фіксовані витрати – це:

а) витрати на ресурси згідно із цінами на момент їх придбання;

б) витрати, які мають місце навіть тоді, коли нічого не виробляється;

в) неявні витрати виробництва;

г) витрати на придбання сировини за фіксованими наперед цінами.

19. Утрачений зиск від альтернативного використання ресурсів, що знаходяться у власності виробника, – це:

а) зовнішні витрати;

б) бухгалтерські витрати;

в) альтернативна вартість ресурсів;

г) економічні витрати.

20. Визначити, за якою формулою можна обчислити рентабельність продукції:

а) $\frac{\text{Рента}}{\text{Банківський відсоток}} \cdot 100\%$;

б) $\frac{\text{Прибуток}}{\text{Собівартість}} \cdot 100\%$;

$$в) \frac{\text{Дивіденд}}{\text{Банківський відсоток}} \cdot 100\%;$$

$$г) \frac{\text{Прибуток}}{\text{Основний капітал} + \text{Оборотний капітал}} \cdot 100\%.$$

21. Визначити, за якою формулою можна обчислити рентабельність підприємства:

$$а) \frac{\text{Рента}}{\text{Банківський відсоток}} \cdot 100\%;$$

$$б) \frac{\text{Прибуток}}{\text{Собівартість}} \cdot 100\%;$$

$$в) \frac{\text{Дивіденд}}{\text{Банківський відсоток}} \cdot 100\%;$$

$$г) \frac{\text{Прибуток}}{\text{Основний капітал} + \text{Оборотний капітал}} \cdot 100\%.$$

22. Альтернативна вартість плати за навчання Марійки у вищому навчальному закладі для її батьків – це:

а) плата за навчання плюс не отримана Марійкою заробітна плата;

б) різниця між не отриманою заробітною платою та оплатою за навчання;

в) вигоди від найкращого розміщення грошей, які йдуть на оплату навчання;

г) повна вартість навчання: оплата батьків і кошти з держбюджету.

Задачі

1. Припустимо, що ціна на певний товар становить 100 грн. За інших однакових умов продуктивність праці при виробництві цього товару зросла у 2 рази, а попит на цей товар збільшився вдвічі. Як, на ваш погляд, зміниться ціна на цей товар?

2. Якщо на виробництво продукції затрачено 600 грн. постійних витрат і 1200 грн. змінних витрат, то величина загальних витрат фірми?

3. Підприємець купує партію одягу за 10000 грн., а продає за 12000 грн. Рентабельність бізнесу складає?

4. Прибуток фірми складає 15000 грн. Якщо рентабельність продукції становить 30 %, то загальні витрати фірми на виробництво продукції дорівнюють?

5. Якщо дані про загальні витрати фірми наведені в таблиці, то граничні витрати складатимуть відповідно:

Обсяг виробництва	1	2	3	4
Загальні витрати	10	18	22	24

6. Підприємство працює в умовах досконалої конкуренції. Залежність загальних витрат від обсягу виробництва наведена в таблиці. Який обсяг виробництва вибере підприємство, якщо ціна товару 5 грн.?

Випуск продукції в одиницю часу	
Кількість (шт.)	Загальні витрати (грн.)
0	4
1	8
2	10
3	14
4	20
5	28

7. Страхова компанія протягом року уклала 1400 страхових угод на суму 60000 грн., надала 25000 грн. на півроку під 20 % річних і сплатила 11600 за страховими полісами (угодами). У результаті здійснених операцій страхова компанія отримала...

8. У короткостроковому періоді середні постійні витрати фірми становлять 28 грн., а середні змінні витрати – 43 грн. Фірма виготовила й продала 130 одиниць продукції по 45 грн. Це означає, що...

9. Якщо постійні витрати підприємства становлять 6000 грн., а змінні – 15 грн. на кожну одиницю продукції, то при обсязі виробництва 6000 одиниць товару загальні витрати будуть?

Література

[1, с. 162–168, 363–367; 2, с. 312–323; 3, с. 332–351; 4, с. 141–158; 5, с. 299–307; 6, с. 159–166, 207–215; 7, с. 295–312; 8, с. 207–220; 9, с. 138–155; 10, с. 142–165].

Тема 9. Домогосподарство як суб'єкт економіки

1. Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин.
2. Доходи домогосподарств та їх розподіл.
3. Витрати на споживання. Заощадження домогосподарств.

План самостійної роботи

1. Сімейний бюджет як складова бюджету домогосподарства.
2. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Відносини розподілу й формування фонду життєвих засобів населення.
2. Тарифна система та її складові елементи.
3. Нелегальні доходи та боротьба з ними.

Контрольні та дискусійні питання

1. Чому головними джерелами грошових доходів населення вважаються доходи від власності, трудової діяльності й трансферти?
2. У чому сутність натуральних доходів? Наведіть приклади.
3. У результаті чого складаються кінцеві доходи різних категорій населення, підприємств, держави?
4. Чому головною формою доходів є заробітна плата?
5. Які існують системи заробітної плати?
6. У чому полягають переваги й недоліки різних форм зарплати?
7. Як і для чого визначається мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум?
8. Які зміни в оплаті праці відбуваються з розвитком ринкових відносин?
9. Поясніть необхідність, сутність і мету соціальних виплат населенню. За рахунок чого формуються соціальні програми?
10. Які особливості розподілу соціальних фондів споживання?
11. Чому при дослідженні доходів та їх використання головним об'єктом є сім'я?
12. Як розраховується мінімальний споживчий бюджет?
13. Що характеризує соціальна захищеність населення?
14. Складіть приблизну структуру доходів бюджету своєї сім'ї.

15. Визначте частку витрат на харчування та задоволення інших найперших потреб сім'ї.

16. Проаналізуйте динаміку соціально-культурних витрат на відпочинок і т. п., що забезпечує всебічний гармонійний розвиток особистості.

17. Охарактеризуйте сучасні особливості соціальної політики в Україні.

18. Крім доходів, які ще фактори суттєво впливають на якість життя населення?

Тести

1. Продовжити визначення “Домогосподарство – це...”:

- а) особа або група осіб, поєднаних із метою забезпечення всім необхідним для життя, тобто об'єднаних спільним веденням господарства;
- б) господарююча одиниця;
- в) сукупність осіб, що живуть разом, пов'язані родинністю та спільним бюджетом;
- г) поєднання факторів виробництва.

2. Продовжити визначення “Особистий розподіл доходів домогосподарств – це...”:

- а) спосіб, за допомогою якого сукупний дохід суспільства розподіляється серед окремих домогосподарств;
- б) спосіб, за допомогою якого сукупний дохід суспільства розподіляється відповідно до функцій, які виконують отримувачі доходів;
- в) економічний механізм формування фондів особистого споживання та інвестицій;
- г) економічний механізм формування фондів споживання й заощадження.

3. Продовжити визначення “Функціональний розподіл доходів домогосподарств – це...”:

- а) спосіб, за допомогою якого сукупний дохід суспільства розподіляється серед окремих домогосподарств;
- б) спосіб, за допомогою якого сукупний дохід суспільства розподіляється відповідно до функцій, які виконують отримувачі доходів;

в) економічний механізм формування фондів особистого споживання та інвестицій;

г) економічний механізм формування фондів споживання й заощадження.

4. Указати, що слід розуміти під заощадженням:

а) ту частину доходу, що не сплачується у вигляді податку та не витрачається на купівлю товарів особистого споживання;

б) витрати на купівлю товарів довготривалого користування;

в) інвестування;

г) витрати на послуги.

5. Визначити основні функції домогосподарства:

а) основний постачальник ресурсів;

б) постачальник грошових ресурсів;

в) купівля акцій та облігацій;

г) основна витратна група в національному господарстві.

6. Знайти відповідь на питання, за рахунок чого домогосподарства здійснюють заощадження:

а) сукупного доходу;

б) доходу, що залишається в розпорядженні після внесення податків та інших виплат;

в) заробітної плати;

г) прибутку.

7. Визначити, яким є розподіл доходів між домогосподарствами в ринковій економіці:

а) функціональним;

б) дискримінаційним;

в) особистим;

г) науково обґрунтованим.

8. Визначити, що таке споживчий надлишок:

а) споживається особою понад міру;

б) різниця між загальною корисністю блага та його ринковою вартістю;

в) наслідок дії закону граничної корисності;

г) додаткова вигода для домогосподарств.

9. Знайти правильне визначення граничної корисності доходу:
- а) середня гранична корисність на гривню всіх товарів за стану рівноваги для споживача;
 - б) середня гранична корисність усіх товарів за стану рівноваги для виробника;
 - в) однакова гранична корисність для покупця на кожен витрачений гривню;
 - г) гранична корисність останньої гривні, витраченої на певний товар.

10. Назвати основні чинники заощадження доходів домогосподарствами:

- а) захист доходів;
- б) бажання покращити фінансову забезпеченість домогосподарства;
- в) прагнення забезпечити себе на “чорний день” і спекуляція на біржі (придбання цінних паперів);
- г) максимізація корисності.

11. Рента це:

- а) доход, який отримує власник землі;
- б) плата за землю та інші господарські об’єкти, які на ній розташовані;
- в) ціна продажу землі та інших природних ресурсів, кількість яких обмежена;
- г) плата за право користування землею.

12. Позичковий відсоток є:

- а) винагородою, яку отримує власник грошей за те, що надав їх підприємцям або приватним особам для користування;
- б) винагородою, яку отримує власник капіталу від своєї господарської діяльності;
- в) доходи власника землі, що надав її в оренду іншим особам;
- г) винагородою, яку отримує власник цінних паперів.

13. Дивіденди – це:

- а) доход на облігацію;
- б) доход на банківський вклад;
- в) доход на акцію;
- г) доход на депозит.

14. Земельна рента, яка виникає внаслідок різної родючості земель і вигідності їх розміщення, називається:

- а) диференційна 1;
- б) диференційна 2;
- в) абсолютна;
- г) монопольна.

15. Крива Лоренца за п'ять років зсунулася далі від бісектриси. Це означає:

- а) досягнення загальної соціальної рівності;
- б) посилення диференціації доходів населення;
- в) підвищення життєвого рівня населення;
- г) зниження диференціації доходів населення.

16. Модель кругообігу ресурсів, продуктів, доходу ілюструє:

- а) процес формування ринкових цін;
- б) взаємодію факторів економічного росту;
- в) взаємодію між центральним банком, комерційними банками та їх вкладниками;
- г) взаємозв'язок основних економічних суб'єктів.

17. Які два типи ринку включені в модель кругообігу:

- а) реальний і "тіньовий";
- б) ринок товарів і послуг та ринок валют;
- в) ринок товарів і послуг та ринок ресурсів;
- г) ринок фінансів і ринок ресурсів.

18. У схемі ринкового кругообігу плата за електроенергію сім'єю Сидоренків відображає рух грошових потоків від:

- а) домогосподарства на ринок ресурсів;
- б) фірми на ринок товарів і послуг;
- в) фірми на ринок виробничих ресурсів;
- г) домогосподарства на ринок товарів і послуг.

19. Визначте, що з переліченого є заощадженнями:

- а) нагромаджене майно домогосподарств;
- б) доходи всіх суб'єктів економіки;
- в) частина доходу, вкладена в цінні папери;
- г) невитрачена частина доходу домогосподарств.

20. Зміни в обсязі споживання домогосподарства пов'язані зі зміною:

- а) рівня нагромадженого багатства;
- б) рівня цін;
- в) процентної ставки;
- г) поточного використовуваного доходу.

Задачі

1. Визначте ставку позичкового процента, якщо клієнт узяв у банку кредит у розмірі 50000 грн. строком на 1 рік, а повернути має 58000 грн.

2. Яку мінімальну величину земельної ренти слід установити землевласнику, якщо він придбав земельну ділянку за 15000 грн. при ставці банківського відсотка 30 % річних?

3. Власник акцій отримав за минулий рік 400 грн. дивідендів, банківський відсоток у країні – 20 %. Якою буде ціна цієї акції?

4. Інвестиційний фонд “Інфокор” прийняв від населення 500 тис. грн. під власні акції і пообіцяв виплатити на них 13 % доходу в кінці року. Гроші інвестиційний фонд вклав у 4 акціонерні товариства, які виплатили фонду наприкінці року 60 тис. грн. дивідендів. Чи зможе ІФ “Інфокор” виконати свої зобов'язання перед вкладниками?

5. Для організації власної справи підприємець узяв у банку 20000 грн. кредиту на рік під 26 % річних. Перших півроку він не зміг віддати банку нічого, але за друге півріччя розрахувався з ним повністю, вносячи однакову суму щомісячно. Яку суму сплачував підприємець банку кожного місяця?

6. Погодинна оплата праці службовця становить 1,5 грн., а відрахування від заробітної плати на податки й збори – 20 %. Якщо він працював 20 днів по 8 годин, то номінальна заробітна плата дорівнює?

7. Виходячи із схеми кругообігу ресурсів і товарів у ринковій економіці, визначте споживчі витрати домогосподарств, якщо їх заробітна плата становила 1120 тис. грош. од., проценти – 400 тис. грош. од., рента – 75 % від отриманих процентів, а прибуток – 670 тис. грош. од.

Література

[1, с. 190–200, 224–231; 2, с. 327–342; 3, с. 402–418, 421–439; 5, с. 343–386; 6, с. 197–203; 7, с. 317–341; 8, с. 228–237, 269–276; 9, с. 155–220; 10, с. 187–214].

Тема 10. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання

1. Концепції державного регулювання економіки:
 - а) класична;
 - б) кейнсіанська;
 - в) альтернативні.
2. Економічні функції держави.
3. Форми та методи державного впливу на економіку.

План самостійної роботи

1. Основні риси сучасної стабілізаційної політики уряду країни.
2. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Проблеми створення та регулювання правової основи економічного середовища в Україні.
2. Зарубіжний досвід державного регулювання економіки.
3. Інноваційна діяльність у системі державного регулювання.
4. Фінансово-кредитні важелі регулювання економіки України в перехідний період.

Контрольні та дискусійні питання

1. Які основні напрями втручання держави в економічне життя ви знаєте?
2. Які основні форми ДРЕ застосовуються в сучасних ринкових умовах?
3. Що таке економічний лібералізм та економічний дирижизм?
4. У чому полягає суть структурного регулювання економіки?
5. Які ви знаєте адміністративні форми державного впливу на економіку?
6. Що таке державний сектор в економіці та яка його роль у ринковій економіці?
7. Охарактеризуйте основні форми й методи макроекономічного регулювання економіки.
8. Яке місце бюджетної, податкової та кредитно-грошової політики держави в регулюванні економіки?

9. Що собою являють витрати переливу? Наведіть приклади.
10. У чому суть соціального блага? Які знаєте приклади?
11. Дайте характеристику альтернативних концепцій державного регулювання.
12. Чому необхідне державне регулювання агробізнесу? Які основні його напрями?
13. У чому суть неокейнсіанської моделі державного регулювання економіки?
14. Як монетаристи трактують економічну роль держави?

Тести

1. Назвати основного теоретика державного регулювання ринкової економіки:
 - а) А. Сміт;
 - б) К. Маркс;
 - в) М. Фрідмен;
 - г) Дж. Кейнс.

2. Назвати державного діяча, який уперше у світовій історії запровадив державне регулювання ринкової економіки:
 - а) Ф. Рузвельт;
 - б) У. Черчілль;
 - в) Й. Сталін;
 - г) Р. Рейган.

3. Що таке “невидима рука” в економічному аналізі А. Сміта:
 - а) намагання максимізувати прибуток;
 - б) малопомітна роль держави в економіці;
 - в) науково-технічна революція;
 - г) ринкове регулювання.

4. Для економіки розвинутих країн світу характерним сьогодні є:
 - а) незначна роль держави;
 - б) пошук оптимального поєднання ринкового та державного регулювання економіки;
 - в) істотне зростання економічної ролі держави;
 - г) досить швидко просування до економічної моделі класичного типу.

5. Економічна система, у якій держава здійснює макроекономічне регулювання, – це:

- а) централізовано-планова;
- б) змішана;
- в) традиційна;
- г) ринкова.

6. Необхідною умовою ефективного державного регулювання економіки є:

- а) переважання державної власності над приватною;
- б) переважання державного капіталу в енергетиці, транспорті, у банківській сфері;
- в) відпрацьована система законодавчої та виконавчої влади;
- г) участь країни в міжнародному поділі праці.

7. Хто фінансує виробництво суспільних благ:

- а) підприємства;
- б) банки та інші організації кредитно-фінансової сфери;
- в) держава;
- г) домогосподарства.

8. Назвати прямі способи державного перерозподілу доходів:

- а) регулювання цін на соціально важливу продукцію;
- б) трансфертні платежі;
- в) зміна ставки процента за вкладами;
- г) зміна ставки оподаткування.

9. Прямий вплив держави на економіку – це:

- а) цілеспрямоване регулювання та система державних замовлень;
- б) адміністративне втручання в економічні процеси;
- в) податкове регулювання;
- г) бюджетно-податкова політика.

10. Що можна віднести до адміністративних методів регулювання ринкової економіки:

- а) забезпечення правової бази, що сприяє ефективному функціонуванню економіки;
- б) облікову ставку;
- в) регулювання цін на товари та послуги;
- г) податкове та валютне регулювання.

11. Що можна віднести до економічних методів регулювання ринкової економіки:

- а) забезпечення правової бази, що сприяє ефективному функціонуванню економіки;
- б) ліцензування та квотування;
- в) санкції за порушення законодавства;
- г) податкове та валютне регулювання.

12. Назвати економічну систему, у якій функції держави зведені до мінімуму:

- а) централізовано-планова;
- б) змішана;
- в) перехідна;
- г) ринкова.

13. Що передбачає стабілізаційна функція держави:

- а) регулювання макроекономічних показників (зайнятість, безробіття, інфляція);
- б) забезпечення соціальної стабільності в суспільстві;
- в) стабільність грошової одиниці;
- г) зменшення мінімальної заробітної плати.

14. Ринковим антиінфляційним заходом із боку держави є:

- а) зниження мінімальної заробітної плати;
- б) індексація грошових вкладів населення;
- в) підвищення заробітної плати населення на суму втрат, спричинених інфляцією;
- г) установлення верхньої межі цін на деякі товари й послуги.

15. Маяк є традиційним прикладом суспільного блага, тому що:

- а) держава зацікавлена в його існуванні;
- б) він забезпечує більше вигод, ніж витрат;
- в) неможливо заборонити його використання тими, хто не платить за його послуги;
- г) приватним фірмам не вигідно його виготовляти й обслуговувати.

16. До суспільних благ належать:

- а) послуги рекламного агентства;
- б) послуги комерційного телебачення;

- в) послуги комбінату побутового обслуговування;
- г) послуги пожежної команди.

17. Визначте приклад негативного зовнішнього ефекту:

- а) будівництво аміачного заводу поблизу густонаселеного міста;
- б) будівництво годинникового заводу в межах міста;
- в) будівництво скверу в центрі міста;
- г) будівництво медичного центру в житловому мікрорайоні міста.

18. Найсуттєвішою рисою непрямого державного регулювання економіки є:

- а) використання державою приватних структур для впливу на поведінку економічних суб'єктів;
- б) досягнення державою бажаних результатів в економіці через співробітництво з міжнародними економічними організаціями;
- в) формування економічного середовища, яке стимулює бажану поведінку економічних суб'єктів;
- г) прийняття державних документів, які мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими для виконання.

19. Держава в системі змішаної економіки:

- а) використовує лише методи непрямого (економічного) впливу на поведінку економічних суб'єктів;
- б) застосовує методи прямого (адміністративного) та непрямого впливу на поведінку економічних суб'єктів;
- в) прагне позбутися методів адміністративного регулювання поведінки економічних суб'єктів;
- г) може обійтися без методів адміністративного регулювання поведінки економічних суб'єктів і до цього треба прагнути.

20. Необхідною умовою ефективного державного регулювання економіки є:

- а) переважання державної власності над приватною;
- б) переважання державного капіталу в енергетиці, на транспорті, у банківській сфері;
- в) відпрацьована система законодавчої й виконавчої влади;
- г) участь країни в міжнародному поділі праці.

Література

[1, с. 297–306; 2, с. 238–276; 3, с. 166–182; 5, с. 511–527; 6, с. 391–398; 7, с. 515–528; 8, с. 292–303; 9, с. 409–444; 10, с. 259–271].

Тема 11. Система макроекономічних показників

1. Поняття ВВП і ВВП. Методологія обчислення обсягів національного виробництва.
2. Методи розрахунку ВВП:
 - а) за виробленою продукцією;
 - б) за сумою видатків;
 - в) за сумою доходів.
3. Взаємозв'язок показників системи національних рахунків.
4. Номінальний і реальний ВВП.

План самостійної роботи

1. Цінові індекси: Ласпейреса, Пааше, Фішера.
2. ВВП та економічний добробут України.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Тіньова економіка: основні причини виникнення.
2. Чинники зростання національного багатства.

Контрольні та дискусійні питання

1. Що таке національне багатство та яка його структура?
2. У чому полягає відмінність між ВВП і ВВП?
3. Які показники характеризують тенденції розвитку економіки?
4. У яких цінах вимірюються номінальні, а в яких реальні економічні показники?
5. В економіці України в 2002 – 2004 рр. ціни й грошовий дохід населення зростали в однаковій пропорції. Як вплине ця ситуація на показник реального доходу?
6. Якщо реальний ВВП дорівнює потенційному, то чи відсутнє в економіці безробіття?

7. У чому полягає різниця між валовим внутрішнім продуктом, валовим національним продуктом і чистим продуктом?

8. З чого складається національне багатство та як воно розподіляється?

9. Які ви знаєте методи розрахунку ВВП?

10. Чи існує взаємозв'язок показників системи національних рахунків?

11. Дайте визначення номінального та реального ВВП.

12. Які ви знаєте цінові індекси?

13. Як розраховують дефлятор ВВП?

Тести

1. Назвати показники, що входять у систему національних рахунків:

а) валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт;

б) номінальний внутрішній продукт, реальний внутрішній продукт, національний доход, особистий доход;

в) валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт, чистий внутрішній продукт, національний доход;

г) національний та особистий доход.

2. Знайти метод обчислення національного доходу:

а) сума всіх отриманих особистих доходів членів суспільства;

б) сума всіх особистих доходів членів суспільства, які залишаються в їх розпорядженні після сплати податків;

в) ВВП за вирахуванням вартості спожитих засобів виробництва та непрямих податків на бізнес;

г) ВВП за вирахуванням вартості спожитих засобів виробництва.

3. Знайти правильне визначення сутності національного багатства:

а) сукупність усіх матеріальних благ, що вироблені суспільством за всю його історію;

б) сукупність усіх благ, що є в розпорядженні суспільства;

в) сукупність усіх матеріальних і нематеріальних благ, що вироблені та нагромаджені суспільством за всю його історію;

г) сума всіх особистих доходів членів суспільства.

4. Указати, при яких умовах, як правило, зростає величина національного багатства:

- а) під час війн, потрясінь, смут;
- б) в умовах економічної кризи;
- в) у нормальних мирних умовах;
- г) під час епідемії.

5. Організація французькою фірмою виробництва парфумів в Україні:

- а) збільшує ВВП Франції;
- б) збільшує ВНП Франції;
- в) збільшує ВВП України;
- г) збільшує ВНП Франції та ВВП України.

6. Трансфертні платежі – це:

- а) з/п депутата;
- б) пенсія по інвалідності;
- в) прибуток підприємця;
- г) податки.

7. На величину якого з наступних елементів ВВП здійснюють найбільший вплив зміни в рівні ставки відсотка:

- а) споживчі витрати;
- б) інвестиції;
- в) державні витрати;
- г) експорт.

8. Якщо ціни зростають, а обсяг випущеної продукції не змінюється, то ВВП, вимірюваний у поточних цінах:

- а) збільшується;
- б) залишається незмінним;
- в) зменшується;
- г) неможливо визначити.

9. Дані, що показують зростання реального обсягу ВВП і реального обсягу ВВП у розрахунку на душу населення:

- а) характеризують споживання домашніх господарств;
- б) характеризують діяльність сектора фірм;
- в) характеризують економічне зростання;
- г) показують, що реальний обсяг ВВП завжди зростає швидше, ніж номінальний обсяг ВВП.

10. Трансфертні платежі – це:

- а) незароблені доходи домогосподарств;
- б) доходи зароблені, але не отримані домогосподарствами;
- в) видатки бюджету;
- г) державні витрати.

11. Яку з перелічених величин ураховують при визначенні національного доходу:

- а) пенсії;
- б) стипендії;
- в) заробітну плату;
- г) державну допомогу по безробіттю.

12. Ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених економікою країни за рік, називається:

- а) чистим національним продуктом;
- б) особистим доходом;
- в) валовим національним продуктом;
- г) валовим внутрішнім продуктом.

13. Національний доход – це:

- а) ВВП за відрахуванням амортизації;
- б) вартість вироблених за рік товарів і послуг;
- в) доход, який заробили й отримали домашні господарства за рік;
- г) доход, призначений для особистих витрат, що залишився після сплати податків.

14. Номінальний ВВП визначається за цінами:

- а) попереднього року;
- б) наступного року;
- в) поточного року;
- г) базового року.

15. Додана вартість товару – це:

- а) сума виплаченої на підприємстві зарплати за вироблену впродовж року продукцію і річних відрахувань на амортизацію;
- б) валова продукція підприємства мінус поточні матеріальні витрати;
- в) валова продукція плюс поточні матеріальні витрати;
- г) ринкова ціна обсягу продукції, виробленої підприємствами.

16. Величина національного доходу дорівнює:

- а) різниці між ВВП і сумою непрямих податків на бізнес;
- б) різниці між ВВП і сумою амортизації;
- в) сумі ВВП і доходів, отриманих громадянами даної країни за кордоном;
- г) різниці між особистим доходом і податками.

17. Що з переліченого не входить до ВВП, обчисленого методом потоку доходів:

- а) заробітна плата;
- б) рента й процент;
- в) прибутки;
- г) чистий експорт товарів і послуг.

18. Якщо обсяг номінального ВВП зріс на 20 %, а ціни зросли на 21 %, то:

- а) реальний ВВП зріс;
- б) реальний ВВП на душу населення зріс;
- в) реальний ВВП скоротився;
- г) реальний ВВП на душу населення скоротився.

19. Успішність економіки на макроекономічному рівні визначається:

- а) величиною номінального ВВП;
- б) рівнем заощаджень населення;
- в) відповідністю сукупних доходів і сукупних витрат;
- г) величиною реального ВВП.

20. Якщо з ринкової ціни продукції або послуги вирахувати вартість сировини й матеріалів, що куплені та витрачені на виробництво продукції або на виконання послуг, то отримаємо:

- а) реальний ВВП;
- б) номінальний ВВП;
- в) ВВП;
- г) додану вартість.

21. Дефлятор ВВП обчислюється як відношення:

- а) реального ВВП до номінального ВВП;
- б) реального ВВП до НД;
- в) реального ВВП до реального ВВП;
- г) номінального ВВП до реального ВВП.

22. Укажіть, який вид витрат не увійде до складу ВВП України поточного року:

- а) у магазині було куплено холодильник вітчизняного виробництва за 1200 грн.;
- б) за зачіску, зроблену в перукарні, клієнтка заплатила 25 грн.;
- в) колекціонер придбав в іншого колекціонера старовинну марку за 3000 грн.;
- г) за пошиття костюма в ательє клієнт заплатив 120 грн.

23. Кожного місяця батьки дають учениці Оксані 100 грн. на її власні потреби. Унаслідок цієї операції ВВП за поточний рік:

- а) зросте на 100 грн.;
- б) зросте на 1200 грн.;
- в) зменшиться на 100 грн.;
- г) не зміниться.

24. Відмінність між ВВП і ВВП полягає в тому, що:

- а) ВВП ураховує тільки вартість матеріальних благ і не враховує вартість нематеріальних послуг;
- б) ВВП ураховує все, що створено громадянами й іноземцями на території країни, але не враховує того, що громадяни країни створюють за її межами;
- в) ВВП ураховує все, що створено громадянами країни й іноземцями на території країни, і все, що створено громадянами країни за кордоном;
- г) між ВВП і ВВП немає ніякої різниці.

25. На Одеському нафтопереробному заводі (НПЗ) працюють українські робітники й інженери та російські менеджери. Виробничі фонди заводу належать Росії. Діяльність НПЗ:

- а) збільшує валовий внутрішній продукт (ВВП) Росії й ВВП України;
- б) збільшує валовий національний продукт (ВНП) Росії й ВВП України;
- в) збільшує ВНП Росії, ВВП Росії й ВНП України;
- г) збільшує ВВП Росії й ВНП України.

Задачі

1. Величина ВВП закритої економіки, виробництво якої складають: хліб – 1500 грн., мука – 200 грн., зерно – 300 грн., дорівнюватиме?

2. ВВП умовної країни у 2007 році дорівнював 520 млрд. гр. од. Сума непрямих податків становила 40 млрд. гр. од., а амортизаційні відрахування – 63 млрд. гр. од. Тоді НД країни дорівнюватиме?

3. Розрахуйте номінальний ВВП за такими даними: обсяг виробництва за рік становить 20 млрд. гр. од.; ціни минулого року – 3 млрд. гр. од.; ціни поточного року – 8 млрд. гр. од.

4. Розрахуйте реальний ВВП за такими даними: обсяг виробництва за рік становить 20 млрд. гр. од.; ціни минулого року – 3 млрд. гр. од.; ціни поточного року – 8 млрд. гр. од.

5. Чому дорівнюють інвестиції, якщо обсяг ВВП=5000 гр. од., споживчі витрати становлять 3200 гр. од., державні витрати – 900 гр. од., чистий експорт – 80 гр. од.

6. Економіку країни характеризують такі показники: ВВП – 700 гр. од., проміжний продукт – 450 гр. од., вартість нематеріальних благ і послуг – 150 гр. од., амортизація – 200 гр. од. Скільки становитиме ЧВП?

7. Реальний ВВП дорівнює 1200 млрд. гр. од., індекс цін становить 120 %. Розрахуйте, чому дорівнює номінальний ВВП.

8. Розрахувати темпи зростання номінального й реального ВВП, якщо за рік номінальний ВВП зріс із 275 млрд. грн. до 350 млрд. грн., а індекс цін – з 1,08 до 1,25.

9. Наскільки відсотків зросте реальний ВВП, якщо номінальний ВВП зріс за рік на 14 %, а рівень цін підвищився на 7 %?

10. За наведеними даними розрахуйте валовий внутрішній продукт (ВВП) у млрд. грн.:

споживчі витрати	256
чисті інвестиції	33
амортизація	20
державні закупівлі	84
чистий експорт	17
імпорт	25

11. Якщо загальний обсяг інвестицій фірми складав 200 гр. од., амортизація також 200 гр. од., то чому дорівнюють чисті інвестиції?

Література

[1, с. 235–251, 393–394; 3, с. 145–161; 4, с. 287–295; 5, с. 411–442; 6, с. 288–300; 8, с. 276–292; 9, с. 317–326; 10, с. 167–175].

Тема 12. Теорія загальної економічної рівноваги

1. Сукупний попит і чинники, що його визначають.
2. Сутність сукупної пропозиції та її чинників.
3. Формування макроекономічної рівноваги.

План самостійної роботи

1. Ефект храповика.
2. Класична та кейнсіанська концепції макроекономічної рівноваги.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Ефект мультиплікатора та передумови для економічного росту.
2. Монетаристська концепція макроекономічної рівноваги. Роль грошових вилучень у досягненні рівноваги. Рівняння М. Фрідмена.
3. Моделі міжгалузевого балансу. Модель “витрати-випуск” В. Леонтьєва.

Контрольні та дискусійні питання

1. Охарактеризуйте структуру сукупного попиту.
2. Які ви знаєте цінові та нецінові чинники сукупного попиту?
3. Проаналізуйте залежність сукупного попиту від попиту за кордоном.
4. Охарактеризуйте сукупну пропозицію в короткостроковому та довгостроковому періодах.
5. Проаналізуйте цінові та нецінові чинники сукупної пропозиції.
6. Що таке макроекономічна рівновага?
7. Які ви знаєте варіанти макроекономічної рівноваги?
8. Що таке “рівноважний рівень цін”?
9. Розкрийте сутність ефекту храповика.
10. Поясніть наслідки збільшення сукупної пропозиції.

Тести

1. Сукупний попит зросте (крива зрушиться вправо), якщо:

- а) зросте курс національної валюти;
- б) зростуть ціни в сусідніх країнах;
- в) знизиться загальний рівень цін у країні;
- г) знизиться курс національної валюти.

2. Функція інвестиційного попиту зрушиться вправо, якщо:

- а) знизиться реальна ставка відсотка;
- б) зросте ВВП країни;
- в) зросте доход домогосподарств;
- г) зменшиться ВВП країни.

3. За теорією Дж. Кейнса обсяг виробництва визначається:

- а) масштабами сукупного попиту;
- б) рівнем економічного розвитку;
- в) доходом кінцевого використання;
- г) масою грошей.

4. На сукупний попит не впливає й не призводить до зміщення кривої сукупного попиту:

- а) збільшення грошової пропозиції центральним банком;
- б) зростання споживання домогосподарств унаслідок зниження рівня цін;
- в) зростання чистого експорту, зумовленого зниженням внутрішнього рівня цін відносно цін світового ринку;
- г) зростання споживання, зумовленого очікуваним підвищенням доходу.

5. Крива сукупного попиту відображає співвідношення між:

- а) рівнем цін і сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;
- б) рівнем цін, який визначають покупці, і рівнем цін, що задовольняє продавців;
- в) рівнем цін і виробленим валовим національним продуктом у реальному вираженні;
- г) обсягами виробленого та споживаного валового національного продукту в реальному вираженні.

6. Зрушення кривої сукупного попиту праворуч не може відображати:

- а) зростання реального обсягу валового національного продукту без підвищення цін;

- б) зростання рівня цін при відсутності зростання обсягу валового національного продукту;
- в) зростання рівня цін і падіння реального обсягу валового національного продукту одночасно;
- г) зростання рівня цін і реального обсягу валового національного продукту одночасно.

7. Якщо рівень цін зростає, а виробництво падає, то це означає:

- а) зрушення кривої сукупної пропозиції праворуч;
- б) зрушення кривої сукупної пропозиції ліворуч;
- в) зрушення кривої сукупного попиту праворуч;
- г) зрушення кривої сукупного попиту ліворуч.

8. Який із чинників переміщуватиме криву сукупного попиту вліво:

- а) песимістичні оцінки людьми своїх майбутніх доходів;
- б) зменшення пропозиції грошей центральним банком;
- в) підвищення темпів економічного зростання в інших країнах – торговельних партнерах даної країни;
- г) зростання реальної вартості фінансових активів і нерухомого майна.

9. Який чинник переміщує криву короткострокової пропозиції вліво:

- а) зростання кількості трудових ресурсів;
- б) підвищення мінімальної заробітної плати;
- в) збільшення обсягу капіталу, яким володіє національна економіка;
- г) підвищення ефективності виробництва.

10. На зміщення кривої сукупної пропозиції не буде впливати:

- а) підвищення цін на енергоносії та паливно-мастильні матеріали;
- б) загальне підвищення заробітної плати;
- в) загальне підвищення добробуту населення країни;
- г) зменшення процентів за кредит та очікування підприємцями збільшення доходів.

11. Зміна величини сукупного попиту залежить від:

- а) фіскальної політики держави;

- б) обсягу випуску продукції за кордоном;
- в) цін на ресурси;
- г) динаміки цін у державі.

12. Величина сукупної пропозиції в довгостроковому періоді не залежить від:

- а) величини капіталу;
- б) кількості безробітних;
- в) рівня розвитку техніки та технології;
- г) зміни загального рівня цін.

13. У короткостроковому періоді величина сукупної пропозиції змінюється під впливом:

- а) зміни загального рівня цін;
- б) величини капіталу;
- в) кількості безробітних;
- г) рівня розвитку техніки та технології.

14. Зміщення кривої сукупної пропозиції вліво відбувається у випадку:

- а) збільшення податку на прибуток підприємств;
- б) зменшення ринкової вартості факторів виробництва;
- в) збільшення податку на особисті доходи громадян;
- г) зниження номінальної заробітної плати.

15. Якщо за інших рівних умов ставка банківського відсотка зросте на 2 %, то:

- а) зросте ціна землі;
- б) сукупний попит збільшиться;
- в) зростуть інвестиції;
- г) зменшиться сукупний попит.

16. Якщо держава посилює вимоги до збереження навколишнього середовища, то це спричиняє:

- а) зростання витрат виробництва на одиницю продукції та переміщення кривої сукупної пропозиції праворуч;
- б) зростання витрат виробництва на одиницю продукції та переміщення кривої сукупного попиту ліворуч;
- в) зростання витрат виробництва на одиницю продукції та переміщення кривої сукупної пропозиції ліворуч;

г) падіння витрат виробництва на одиницю продукції та переміщення кривої сукупного попиту ліворуч.

17. Якщо державні видатки збільшаться, то:

- а) зростуть сукупний попит і сукупна пропозиція;
- б) сукупна пропозиція скоротиться, а сукупний попит зросте;
- в) сукупний попит збільшиться, а сукупна пропозиція не зміниться;
- г) сукупна пропозиція зросте, а сукупний попит зменшиться.

18. Якщо податки на доходи громадян зростуть, то:

- а) збільшаться сукупний попит і сукупна пропозиція;
- б) сукупна пропозиція скорочується, а сукупний попит не змінюється;
- в) скорочуються сукупний попит і сукупна пропозиція;
- г) сукупний попит скорочується, а сукупна пропозиція не змінюється.

19. Сукупний попит підвищується, якщо:

- а) падає рівень цін;
- б) зростає рівень цін;
- в) збільшуються надлишкові виробничі потужності;
- г) знижується валютний курс національної грошової одиниці.

20. Стан макроекономічної рівноваги відображає рівність між:

- а) рівнем цін і сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;
- б) рівнем цін, який визначають покупці, і рівнем цін, що задовольняє продавців;
- в) рівнем цін і виробленим валовим національним продуктом у реальному вираженні;
- г) обсягами виробленого та спожитого валового національного продукту в реальному вираженні.

Література

[1, с. 284–296, 397–406; 3, с. 128–141; 4, с. 273–278, 408–410; 6, с. 330–340; 8, с. 303–313; 9, с. 326–340].

Тема 13. Цикли ділової активності, безробіття й інфляція

1. Економічна природа та фази економічного циклу. Вплив циклічних коливань на економіку.
2. Соціально-економічна сутність зайнятості та безробіття.
3. Причини й наслідки безробіття. Закон А. Оукена.
4. Поняття та причини інфляції. Види інфляції. Вимірювання інфляції.

План самостійної роботи

1. Теорія “довгих хвиль” М. Д. Кондратьєва та її місце в економічній науці.
2. Динаміка інфляційного процесу в Україні. Антиінфляційна державна політика.
3. Крива Філіпса.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Проблеми ринку та промислових криз в економічній спадщині М. І. Туган-Барановського.
2. Особливості аграрної кризи в Україні.
3. Зайнятість і безробіття на селі.
4. Як вирішуються проблеми зайнятості та безробіття за кордоном.
5. Зарубіжний досвід боротьби з інфляцією.

Контрольні та дискусійні питання

1. Чи здатне людство уникнути циклічних коливань в економіці?
2. У чому виражається циклічність розвитку економіки?
3. Чим зумовлені фінансові кризи та які наслідки їх впливу на економіку?
4. Яка існує залежність між рівнями інфляції та безробіття в короткостроковому періоді?
5. Дайте оцінку впливу непередбачуваної інфляції на кожную особу зокрема:
 - пенсіонера;

- службовця супермаркету;
- фермера, який має багато боргів;
- власника універмагу в маленькому місті.

6. Відомий французький економіст Л. Столюре відзначає: “Як часто говорять, інфляція – це насамперед віра в інфляцію”. Ви згодні з таким трактуванням інфляції? До чого тут віра й узагалі психологічні аспекти при поясненні економічних категорій?

7. Що таке зайнятість та як її вимірюють?

8. Дайте визначення поняття безробіття. Які види безробіття вам відомі?

9. Сформулюйте закон А.Оукена та поясніть його.

10. Що таке інфляція та як її вимірюють?

11. Назвіть основні види інфляції й охарактеризуйте їх.

12. Які ви можете навести заходи регулювання зайнятості й інфляції?

Тести

1. Продовжити визначення “Зайнятість – це...”:

- а) цілеспрямована діяльність людини;
- б) форма організації, за якої певна кількість людей спільно бере участь у виробничому процесі;
- в) населення працездатного віку, зайняте в економіці країни;
- г) діяльність громадян, пов’язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, яка приносить їм доход у грошовій чи іншій формі.

2. Яка з наведених нижче форм зайнятості є провідною в Україні:

- а) працівники, що працюють за наймом й отримують заробітну плату;
- б) самозайняті працівники та підприємці;
- в) неоплачувані працівники сімейних господарств;
- г) повна зайнятість.

3. Визначити, що являє собою ефективна зайнятість:

- а) повну зайнятість працездатного населення країни;
- б) повну й продуктивну зайнятість економічно активного населення країни;

в) повну й раціональну зайнятість, яка забезпечує оптимальний соціально-економічний результат у певний час і за конкретних умов;

г) повну зайнятість, що здійснюється на використанні сучасних досягнень науки й техніки.

4. Продовжити визначення “Неповна зайнятість – це...”:

а) певна кількість робочої сили вимушено залишається без роботи;

б) певна кількість робочої сили добровільно не працює;

в) певна кількість робочої сили самозайнята в неформальному секторі;

г) певна кількість робочої сили працює неповний робочий день.

5. Повна зайнятість включає в себе:

а) зайнятість усіх тих, хто бажає і здатен займатися діяльністю, яка приносить доход;

б) осіб, які відпрацювали протягом тижня не менше 4-х годин;

в) осіб, які в підсобному господарстві відпрацювали протягом тижня не менше 30-ти годин;

г) осіб, які працюють неповний робочий день.

6. Мінімально необхідне споживання товарів і послуг, потрібних для забезпечення життєдіяльності людини в умовах досягнення того розвитку продуктивних сил і загального рівня життя населення, – це:

а) мінімальна заробітна плата;

б) реальна заробітна плата;

в) номінальна заробітна плата;

г) прожитковий мінімум.

7. Рівень безробіття розраховується як:

а) сума всіх безробітних у країні;

б) різниця між зайнятими та безробітними;

в) відношення безробітних до робочої сили, виражене у відсотках;

г) сума фрикційного та структурного рівнів безробіття.

8. Природний рівень безробіття розраховується як:

а) сума всіх безробітних у країні;

- б) різниця між зайнятими та безробітними;
- в) відношення безробітних до робочої сили, виражене у відсотках;
- г) сума фрикційного та структурного рівнів безробіття.

9. Продовжити визначення “Біржа праці – це...”:

- а) установа, яка збирає та надає інформацію про наявність вакансій, сприяє підготовці кадрів, створенню робочих місць, швидкому переміщенню робочої сили, забезпеченню ефективної зайнятості працездатного населення;
- б) підприємство, яке регулює процес зайнятості;
- в) підприємство, яке регулює процес безробіття;
- г) корпорація, яка надає матеріальну допомогу всім безробітним.

10. Визначити послідовність фаз економічного циклу:

- а) депресія, піднесення, пожвавлення, криза;
- б) криза, депресія, пожвавлення, піднесення;
- в) піднесення, пожвавлення, депресія, криза;
- г) пожвавлення, піднесення, депресія, криза;
- д) піднесення, депресія, криза, пожвавлення.

11. Характерною ознакою стагфляції є:

- а) дефляція з одночасним зменшенням обсягів виробництва;
- б) високий рівень зростання цін при стабільних обсягах виробництва;
- в) надзвичайно високий рівень зростання цін з одночасним зростанням обсягів виробництва;
- г) високий рівень зростання цін з одночасним зменшенням обсягів виробництва.

12. Учень середньої школи належить до категорії:

- а) безробітних;
- б) економічно-пасивного населення;
- в) зайнятих;
- г) зайнятих, якщо працює після занять.

13. Якщо робітника звільнено внаслідок закриття заводу під час економічної кризи, таке безробіття називається:

- а) фрикційне;
- б) структурне;

- в) циклічне;
- г) промислове.

14. Якщо випускник престижного факультету університету шукає вперше роботу, таке безробіття називається:

- а) фрикційне;
- б) структурне;
- в) циклічне;
- г) освітнє.

15. Якщо чисельність безробітних зменшиться, а чисельність зайнятих залишиться без змін, рівень безробіття:

- а) знизиться;
- б) не зміниться;
- в) підвищиться;
- г) недостатньо даних для визначення рівня.

16. Циклічне безробіття властиве:

- а) країнам, які не переживають загальний економічний спад;
- б) високорозвиненим країнам світу, які здійснюють структурну перебудову своєї економіки;
- в) країнам із перехідною економікою, які реформують свої економічні системи;
- г) будь-якій країні світу, економіка якої знаходиться в стадії депресії.

17. При інфляційному очікуванні споживачі:

- а) починають активно вкладати гроші в цінні папери;
- б) збільшують заощадження й скорочують поточне споживання;
- в) скорочують заощадження й збільшують поточне споживання;
- г) не міняють своєї поведінки на споживчому ринку.

18. Структурне безробіття виникає:

- а) у зв'язку з постійною плінністю трудових ресурсів;
- б) у фазі спаду виробництва, коли скорочення попиту на товари й послуги зумовлює скорочення попиту на працю;
- в) через зміни в технології виробництва, у зв'язку із чим зменшується потреба в одних професіях і з'являється потреба в інших;
- г) у зв'язку з тим, що деяка частина працездатного населення вимушена працювати неповний робочий день або неповний робочий тиждень.

19. Безробітні – це:

- а) частина економічно активного населення, яка залишається після віднімання кількості зайнятих;
- б) частина працездатного, але непрацюючого населення, яка залишається після віднімання кількості осіб, що не бажають працювати;
- в) непрацююча частина працездатного населення;
- г) фізичні особи, які бажають працювати, шукають роботу, але не працюють.

20. Під робочою силою розуміють:

- а) економічно активне населення;
- б) економічно активне населення без урахування безробітних, які шукають роботу;
- в) усе населення країни працездатного віку;
- г) частину громадян, які тимчасово не працюють у зв'язку з навчанням, лікуванням, відпочинком тощо.

21. Темп інфляції:

- а) показує, наскільки знизилися ціни;
- б) характеризує зміни, які відбуваються в державному регулюванні цін;
- в) показує швидкість зростання цін за певний період;
- г) показує, наскільки зросли ціни.

22. Ринковим антиінфляційним заходом із боку держави є:

- а) зниження мінімальної заробітної плати;
- б) індексація грошових вкладів населення;
- в) підвищення заробітної плати населення на суму втрат, спричинених інфляцією;
- г) установлення верхньої межі цін на деякі товари й послуги.

23. Якщо ціни зростають протягом року на 10–99 %, то така інфляція називається...

- а) помірною;
- б) гіперінфляцією;
- в) галопуючою;
- г) стагфляцією.

Задачі

1. Відомо, що в 1998 р. у США рівень безробіття становив 4,8 %, тобто безробітними були 6,62 млн. чол. Якою була чисельність економічно активного населення?

2. Статистичне управління країни Колендії визначило, що на 1.01.2006 р. рівень структурного безробіття становить 3 %, фрикційного – 4 %, а циклічного – 5 %. Яким буде рівень природного безробіття Колендії?

3. Якщо кількість безробітних у країні становила 35000 чол. і 25 % від цієї кількості охоплює фрикційне й структурне безробіття, то циклічне безробіття нараховує?

4. Якщо у 2007 році зайнятість у країні складала 24114 тис. чол., а чисельність економічно активного населення складала 26112 тис. чол., то рівень безробіття в країні у 2007 році складав?

5. Якщо структурне безробіття 1 %, циклічне – 5 %, фрикційне безробіття 2 %, то втрачений ВВП країни (%) становить?

Література

[1, с. 72–75, 180–190, 276–283; 3, с. 222–226, 230–253; 4, с. 298–315, 440–447; 5, с. 179–187, 445–465; 6, с. 308–324; 7, с. 463–476, 489–495; 8, с. 100–111, 330–367; 9, с. 393–409; 10, с. 237–357].

Тема 14. Банківська система та кредитно-грошова політика

1. Грошова маса та грошові агрегати.
2. Структура банківської системи. Функції, операції й послуги банків.
3. Кредитно-грошова (монетарна) політика центрального банку.

План самостійної роботи

1. Загальний і специфічний закони грошового обігу.
2. Політика облікової ставки НБУ.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Сучасний стан і проблеми розвитку банківської системи України.

2. Основні напрями й ефективність кредитно-грошової політики в Україні.

Контрольні та дискусійні питання

1. Хто в Україні приймає рішення про регулювання грошової маси?

2. Які грошові агрегати ви знаєте? Охарактеризуйте їх.

3. Які чинники впливають на пропозицію грошей?

4. Охарактеризуйте банківську систему України.

5. НБУ оголосив, що понижує облікову ставку відсотка з 25 % до 20 %. Як ця подія, на вашу думку, вплине на інвестиції та пропозицію грошей?

6. Що розуміють під монетарною політикою?

7. Охарактеризуйте політику облікової ставки НБУ.

8. Розкрийте суть операцій на відкритому ринку.

9. Яка різниця між політиками “дорогих” і “дешевих” грошей?

10. У чому суть закону Фішера?

11. Чим відрізняються активні операції банків від пасивних?

Наведіть приклади активних і пасивних операцій.

12. Яким чином банк робить гроші? Чи правильно, що при нормі резервів 25 %, маючи масу депозитів у 100 гр. од., банк може створити нові гроші тільки на суму 250 гр. од.? Поясніть.

13. Що таке грошовий ринок? Які його функції?

14. Якщо норма обов'язкових резервів складає 100 %, то чому дорівнює величина банківського мультиплікатора?

Тести

1. Банківська система в Україні:

а) однорівнева;

б) дворівнева;

в) змішана;

г) трирівнева.

2. Комерційні банки мають право:

а) здійснювати емісію грошей;

- б) регулювати грошову масу;
- в) проводити розрахунки з населенням;
- г) установлювати курс валюти.

3. Визначте, яку операцію здійснює банк, надавши в кредит підприємцю 20 тис. грн. терміном на один рік:

- а) пасивну;
- б) активну;
- в) комісійну;
- г) лізингову.

4. Укажіть, яка банківська установа не надає кредити населенню:

- а) іпотечний банк;
- б) “Ощадбанк”;
- в) Національний банк;
- г) банк “Надра”.

5. Комерційна банківська система надає гроші у борг, створюючи поточні рахунки. Унаслідок цього грошова маса:

- а) не збільшується й не зменшується;
- б) збільшується на величину меншу ніж загальна сума депозитів;
- в) збільшується на величину, рівну загальній сумі депозитів;
- г) збільшується на величину більшу ніж сума депозитів.

6. Де менше ризику при розміщенні готівки:

- а) при купівлі державних облігацій;
- б) при купівлі акцій;
- в) при розміщенні грошей на депозитному рахунку в банку;
- г) при наданні грошей у кредит.

7. До спеціальних фінансових установ не належить:

- а) пенсійний фонд;
- б) комерційний банк;
- в) страхові компанії;
- г) ломбарди.

8. Укажіть операцію банку, яка належить до активних:

- а) надання кредитів населенню для придбання житла;
- б) залучення тимчасово вільних коштів населення на депозити;

- в) переведення грошей із рахунків клієнта на рахунок інших осіб;
- г) одержання плати за зняття грошей із поточного рахунка через банкомат.

9. Облікова відсоткова ставка – це:

- а) плата позичальника банкові за тимчасове користування грошима;
- б) ставка відсотка, під яку центральний банк країни надає кредит комерційним банкам;
- в) плата, що її здійснюють юридичні й фізичні особи банку за надані ним послуги;
- г) ставка відсотка, під яку центральний банк країни надає кредит підприємцям і домогосподарствам.

10. Сутність кредиту як економічної категорії:

- а) зв'язки й залежності, що виникають із приводу грошових ресурсів для потреб відтворення;
- б) депозитні вклади з оплатою відсотків за користування вільними грошовими коштами;
- в) відносини банків з іншими суб'єктами ринку;
- г) надання позики банком на визначений угодою термін.

11. Збільшення облікової ставки призводить до:

- а) зниження цін на акції й облігації;
- б) зростання цін на акції й облігації;
- в) зниження цін на акції та зростання цін на облігації;
- г) не призводить ні до одного з указаних результатів.

12. Якщо центральний банк прагне збільшити обсяг ВВП, які з перерахованих нижче заходів він не повинен проводити:

- а) зменшення норми обов'язкових резервів;
- б) зменшення облікової ставки;
- в) продаж державних боргових цінних паперів;
- г) купівлю цінних паперів.

13. Грошовий агрегат М0 являє собою:

- а) готівку в обігу (паперові гроші й монети);
- б) готівку та чекові безстрокові депозити;
- в) готівку, чекові безстрокові депозити, заощаджувальні вклади, дрібні строкові вклади;

г) готівку, чекові безстрокові депозити, заощаджувальні вклади, дрібні строкові вклади та великі (понад 100 тис. дол.) строкові депозити.

14. Грошовий агрегат М1 являє собою:

- а) готівку в обігу (паперові гроші й монети);
- б) готівку та чекові безстрокові депозити;
- в) готівку, чекові безстрокові депозити, заощаджувальні вклади, дрібні строкові вклади;
- г) готівку, чекові безстрокові депозити, заощаджувальні вклади, дрібні строкові вклади та великі (понад 100 тис. дол.) строкові депозити.

15. Грошовий агрегат М2 являє собою:

- а) готівку в обігу (паперові гроші й монети);
- б) готівку та чекові безстрокові депозити;
- в) готівку, чекові безстрокові депозити, заощаджувальні вклади, дрібні строкові вклади;
- г) готівку, чекові безстрокові депозити, заощаджувальні вклади, дрібні строкові вклади та великі (понад 100 тис. дол.) строкові депозити.

16. Національний банк продає цінні папери уряду на відкритому ринку з метою:

- а) збільшення заощаджень населення;
- б) збільшення маси грошових цінних паперів;
- в) зменшення надлишкових резервів комерційних банків;
- г) зменшення обов'язкових резервів комерційних банків.

17. Комерційний банк може випускати безготівкові гроші в межах:

- а) грошей Національного банку;
- б) свого касового залишку;
- в) свого надлишкового резерву;
- г) свого обов'язкового резерву.

18. Зниження норми обов'язкового резервування збільшить пропозицію грошей за рахунок:

- а) збільшення грошового мультиплікатора;
- б) збільшення надлишкових резервів;
- в) збільшення грошової бази;

г) збільшення грошового мультиплікатора та надлишкових резервів.

19. Укажіть, як вплине зниження облікової ставки на пропозицію грошей у країні:

- а) пропозиція грошей збільшиться;
- б) пропозиція грошей не зміниться;
- в) пропозиція грошей зменшиться;
- г) пропозиція грошей не пов'язана з рівнем облікової ставки.

20. Кредитно-грошова політика здійснюється:

- а) президентом;
- б) Верховною Радою;
- в) Міністерством фінансів;
- г) Національним банком України.

21. Стимулюючою монетарною політикою є:

- а) політика “дорогих грошей”;
- б) політика “дешевих грошей”;
- в) політика, націлена на підвищення доходів населення;
- г) політика, націлена на перерозподіл доходів на користь малозабезпечених верств населення.

22. Політика “дорогих грошей” здійснюється:

- а) з метою зростання ділової активності;
- б) з метою зменшення інфляції;
- в) для стимулювання зайнятості населення;
- г) для захисту багатих людей.

Задачі

1. Підприємець узяв у борг 500 грошових одиниць і має повернути через рік 600 одиниць. Рівень інфляції (річний) складає 10 %. Розрахуйте номінальний і реальний відсоток за кредит.

2. Відомо, що на початку року обсяг грошової маси в країні становив 26 млн. нац. гр. од., центральний банк країни протягом року емітував ще 6 млн. нац. гр. од. Якою буде сумарна вартість проданих за рік товарів і послуг, якщо швидкість обертання грошей у країні становила 8?

3. Капітал банку – 1 млрд. грн., у тому числі власний – 10 млн. грн. По пасивних операціях банк сплачує 5 %, а по актив-

них отримує 6 % річних. Чому дорівнюють маса та норма прибутку банку, якщо для позичок використовується тільки залучений капітал?

4. Обсяг виробництва в країні становить 50000 одиниць продукції. Маса грошей в обігу становить 100000 грн. Гроші за рік здійснюють 15 оборотів. Середня ціна за одиницю продукції дорівнює?

5. На початку року обсяг грошової маси дорівнював 12 млрд. грн. Упродовж року ЦБ збільшив грошову масу на 2 млрд. грн. Якщо вартість проданих за рік товарів дорівнювала 126 млрд. грн., то швидкість обігу грошової маси наприкінці року дорівнювала?

6. У банку відкрито депозит на суму 1000 грн. Як зміниться величина депозитів у банківській системі, якщо норма обов'язкового резервування 25 %?

7. Власник капіталу розміром 18,0 тис. грн. поміщає його в банк і через рік знімає із свого рахунка 20,7 тис. грн. За рік ціни зростуть на 18 %. Визначте: дохід власника грошей, номінальну ставку банківського відсотка та реальну ставку.

8. Заповнити таблицю, якщо норма обов'язкового резервування депозитів 10 %:

Баланс	Депозити, D	Резерв, R	Надлишковий резерв, E
A	100		
B	90		
B	81		

Література

[1, с. 206–216, 314–319; 3, с. 256–284; 4, с. 370–387; 5, с. 495–501; 6, с. 405–414; 7, с. 442–454; 8, с. 323–330; 9, с. 380–393; 10, с. 228–235].

Тема 15. Фінансова система та фінансова політика

1. Суть і функції фінансів. Моделі фінансових відносин:
а) фінансова модель ринкової економіки (американська, західноєвропейська, скандинавська);

- б) фінансова модель адміністративної економіки.
2. Концепції бюджетної політики.
3. Податки – основне джерело доходів бюджету.
4. Державні видатки. Урядові закупівлі й трансфертні платежі.
5. Фіскальна (бюджетно-податкова) політика уряду та її інструменти.

План самостійної роботи

1. Проблеми дефіциту бюджету та державного боргу.
2. Зарубіжний досвід оподаткування.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Державний борг: механізм виникнення та шляхи ліквідації.
2. Бізнес і податкові ставки.
3. Проблеми розвитку податкового законодавства в Україні.
4. Державний бюджет в Україні (на поточний рік).

Контрольні та дискусійні питання

1. У чому суть фіскальної політики?
2. Що включають у себе державні видатки?
3. Яку залежність демонструє крива Лаффера? Наскільки вона є практичною? Назвіть сферу її застосування.
4. Яка різниця між прямим і непрямим оподаткуванням?
5. Яким має бути співвідношення між видатками уряду та податками?
6. Яким чином може зростати державний борг і чому борг є тягарем для економіки?
7. Поясніть, чому курс на постійну збалансованість державного бюджету є надто жорсткою вимогою щодо фіскальної політики?
8. Охарактеризуйте спільні та відмінні риси категорій “фінанси” й “гроші”.
9. Що таке фінансова система, її складові?
10. Яким чином можливість перекладання податкового тягара акцизів із продавців на споживачів залежить від еластичності попиту на дані товари?
11. Дайте визначення дефіциту бюджету як економічного явища. Чи можна говорити про те, що існування бюджетного де-

фіциту завжди негативно впливає на економічний розвиток країни? Які існують способи покриття бюджетного дефіциту?

12. Який вид бюджетного дефіциту напряму залежить від діяльності уряду у фіскальній області: структурний чи циклічний? Поясніть.

13. В умовах економічної кризи існує дефіцит бюджету. Який спосіб його фінансування буде більш стимулюючим: створення нових грошей чи позики в населення? Чому?

14. Як держава може використовувати фіскальну політику для збільшення зайнятості й стимулювання економічного зростання?

15. Припустимо, що уряд хоче скоротити податки, щоб стимулювати економіку в період спаду. Чи має значення те, які саме податки скоротити: з населення або з корпорацій?

Тести

1. Визначте, які з наведених податків і зборів є місцевими:

- а) податок на прибуток підприємств;
- б) рекламний збір;
- в) податок на додану вартість;
- г) збір за використання земельних надр.

2. Визначте криву, яка ілюструє залежність між податковими надходженнями до бюджету та розміром ставки оподаткування:

- а) крива сукупного попиту;
- б) крива Лаффера;
- в) крива Філіпса;
- г) крива Лоренца.

3. Укажіть джерела надходжень до Державного бюджету України:

- а) платежі за ресурси;
- б) операції з акціями;
- в) надходження від приватизації державного майна;
- г) операції з облігаціями.

4. Визначте, за яких умов економісти вважають доцільним наявність дефіциту державного бюджету:

- а) у період економічного піднесення;
- б) у період економічного спаду;
- в) у період піку економічного циклу;

г) у жодній фазі економічного циклу дефіцит бюджету є не-доцільним.

5. Прибутковий податок із населення відноситься до:

- а) непрямих податків;
- б) прямих податків;
- в) змішаних податків;
- г) натуральних податків.

6. Дефіцит державного бюджету утворюється в таких випадках:

- а) сума активів держави перевищує розміри його зобов'язань;
- б) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень;
- в) витрати держави зменшуються;
- г) обов'язки держави перевищують його активи.

7. Маніпуляції з державними витратами й податками для досягнення збалансованості належать:

- а) до кредитної політики;
- б) до податкової політики;
- в) до фіскальної політики;
- г) до політики державних видатків.

8. Державний борг – це сума:

- а) державних витрат;
- б) бюджетних дефіцитів;
- в) витрат на оборону;
- г) бюджетних дефіцитів за винятком бюджетних профіцитів.

9. Державні субсидії – це:

- а) кошти, надані державою в кредит виробникам певних товарів та послуг;
- б) усі витрати з державного бюджету;
- в) державна соціальна допомога пенсіонерам та іншим категоріям населення;
- г) державна соціальна допомога тільки пенсіонерам.

10. Бюджетно-податкова політика – це:

- а) управління фінансами всіх підприємств;
- б) управління фінансами державних підприємств;
- в) формування та використання грошових засобів держави;
- г) приватизація підприємств.

11. Фінанси як економічна категорія – це:

- а) кошти або грошові фонди юридичних осіб;
- б) гроші, які використовуються в процесі виробництва;
- в) грошові кошти, які обслуговують товаробіг;
- г) відносини з приводу задоволення потреб відтворення в грошових ресурсах.

12. Яке з положень найґрунтовніше розкриває зміст категорії “фінанси”:

- а) фінанси – це гроші;
- б) фінанси – це вся сукупність грошових доходів населення;
- в) фінанси – це сукупність відносин між державою, підприємствами й населенням із приводу формування й використання грошових фондів;
- г) план створення й використання загальнодержавних фінансів.

13. Якщо уряд щорічно буде прагнути до збалансованого бюджету, то такий бюджет:

- а) буде згладжувати циклічні коливання;
- б) буде посилювати циклічні коливання;
- в) ніяк не вплине на обсяги виробництва й зайнятості;
- г) буде сприяти посиленню інфляції.

14. Профіцит державного бюджету – це:

- а) перевищення доходів держави над її видатками;
- б) збільшення видатків держави;
- в) перевищення державних видатків над доходами;
- г) зменшення доходів у держбюджет.

15. Державний бюджет – це:

- а) баланс державних доходів і видатків;
- б) сума всіх доходів держави;
- в) сума всіх державних видатків;
- г) сума всіх сплачених податків.

16. Найбільша частка в доходній частині державного бюджету належить:

- а) неподатковим надходженням;
- б) доходам від операцій із капіталом;
- в) податковим надходженням;
- г) цільовим фондам.

17. Стимулююча фіскальна політика вимагає:

- а) збільшення державних видатків, збільшення податків;
- б) зниження державних видатків, зниження податків;
- в) збільшення пропозицій грошей і підвищення відсоткових ставок;
- г) збільшення державних видатків, зниження податків.

18. Податок буде пропорційним, якщо величина середньої податкової ставки:

- а) зменшується зі зменшенням доходу;
- б) зростає зі зростанням доходу;
- в) зменшується зі зростанням доходу;
- г) не змінюється при будь-якій зміні доходу.

19. Об'єктом ПДВ (податку на додану вартість) є:

- а) прибуток підприємств;
- б) зарплата робітників;
- в) майно громадян;
- г) виторг від продажу товарів.

20. Податками називаються:

- а) обов'язкові платежі, які держава стягає з фізичних і юридичних осіб у центральний і місцевий бюджети;
- б) добровільні внески населення в благодійні фонди;
- в) обов'язкові платежі та добровільні внески населення в державний бюджет;
- г) обов'язкові платежі підприємств у місцевий бюджет.

21. Акцизний збір стягається з:

- а) природних ресурсів;
- б) усіх товарів народного споживання;
- в) товарів, які переміщуються через митний кордон країни;
- г) високорентабельних і монопольних товарів.

22. Які із заходів фіскальної політики будуть сприяти зростанню сукупних витрат:

- а) зниження особистого прибуткового податку;
- б) підвищення акцизів;
- в) зниження державних видатків;
- г) підвищення мита.

Література

[1, с. 307–314; 3, с. 183–198; 4, с. 420–435; 5, с. 476–493; 6, с. 398–405; 7, с. 425–440; 8, с. 313–323; 9, с. 359–380; 10, с. 216–228].

Тема 16. Світове господарство

1. Поняття світового господарства й етапи його розвитку:
 - а) сутність, функції та закономірності розвитку світового господарства;
 - б) структура світового господарства.
2. Система міжнародних економічних відносин:
 - а) міжнародна торгівля, її види та структура, торговельна політика;
 - б) науково-технічне співробітництво;
 - в) міжнародна міграція робочої сили;
 - г) міжнародні економічні організації;
 - д) вільні економічні зони.
3. Міжнародні валютні відносини:
 - а) міжнародна валютна система й етапи її еволюції;
 - б) валюта та валютний ринок.

План самостійної роботи

1. Валюта й валютний ринок.
2. Валютний курс: його формування та зв'язок із платіжним балансом.
3. Міжнародні фінансово-економічні організації та їх діяльність в Україні.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Інвестиційна політика України.
2. Іноземні інвестиції в Україні.
3. Спеціальні економічні зони в Україні.

Контрольні та дискусійні питання

1. Розкрийте суть світового господарства.

2. Чим визначається активність країни у світових економічних відносинах?
3. Що розуміється під міжнародними економічними відносинами?
4. Які організації регламентують відносини у сфері міжнародної торгівлі?
5. У якому документі відображаються результати зовнішньоекономічної діяльності країни?
6. Яка різниця між активним і пасивним платіжним балансом?
7. Який ринок називається валютним?
8. Які ви знаєте види валютних курсів?
9. Проаналізуйте залежність платіжного балансу та валютного курсу.
10. Падіння курсу української гривні не вигідне іноземним імпортерам українських товарів. Ви згодні із цим твердженням?
11. Як зміниться ціна магнітофона в доларах, якщо він продається в Німеччині за 150 євро, а ціна євро піднялася із 45 центів до 50 центів за євро?
12. Проаналізуйте суть торговельної політики та її види.
13. Якщо в Україні буде знайдено великі поклади нафти, то як це вплине на валютний курс гривні?

Тести

1. Продовжити визначення “Світове господарство – це...”:
 - а) сукупність галузей і сфер виробництва;
 - б) сукупність національних економік;
 - в) економічна єдність світу;
 - г) територіальний розподіл світу між окремими державами.
2. Які з наведених положень характеризують міжнародний поділ праці:
 - а) форма поділу суспільної праці, що переросла межі національних економік і призводить до спеціалізації окремих країн;
 - б) ефективне використання природних ресурсів;
 - в) високий рівень розвитку продуктивних сил країни;
 - г) спрямованість на забезпечення зростання суспільної продуктивності праці й економії робочої сили.
3. Формами міжнародного поділу праці є:
 - а) міжнародна спеціалізація й міжнародна кооперація;
 - б) економічна інтеграція й міжнародна спеціалізація;

- в) митний та економічний союз;
- г) валютний союз і спільний ринок.

4. Найбільш складною формою економічної інтеграції є:

- а) зона вільної торгівлі;
- б) митний союз;
- в) спільний ринок;
- г) економічний союз.

5. Зосередження виробництва певної продукції в окремих країнах означає:

- а) міжнародну кооперацію;
- б) економічну інтеграцію;
- в) міжнародну спеціалізацію;
- г) глобалізацію господарського життя.

6. Термін “інтернаціоналізація господарського життя” означає:

- а) участь країн у світовому господарстві;
- б) зближення економік країн, що проявляється в зростанні виробничої взаємозалежності, міжнародного товарообігу, русі капіталів і робочої сили;
- в) поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації виробництва й капіталу;
- г) утворення ТНК і ТНБ.

7. Продовжити визначення “Транснаціональна компанія – це...”:

- а) підприємство, що домінує в певній галузі національної економіки;
- б) група підприємств національних щодо капіталу, але міжнародних за сферою діяльності;
- в) група підприємств інтернаціональних як за капіталом, так і за сферою діяльності;
- г) підприємство, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність.

8. Продовжити визначення “Платіжний баланс – це...”:

- а) статистичний звіт, у якому в систематизованій формі наводяться сумарні дані про зовнішньоекономічні операції даної країни з іншими країнами світу за певний період часу;
- б) різниця між вартістю експорту й імпорту країни чи між її закордонними платежами та надходженнями;

- в) транспортні послуги іноземним державам;
- г) вивіз підприємницького капіталу.

9. Вибрати, що з наведеного характеризує прямі інвестиції:

- а) міжнародна економічна допомога;
- б) вивіз позичкового капіталу;
- в) придбані експортером акції не забезпечують повного контролю над ним;
- г) експортер капіталу володіє контрольним пакетом акцій підприємства.

10. Провідними міжнародними валютно-фінансовими організаціями є:

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Світовий банк;
- в) Європейський банк реконструкції та розвитку;
- г) Європейський Союз.

11. Роль світових грошей у сучасних умовах виконує:

- а) золото;
- б) резервні валюти;
- в) національні грошові одиниці всіх країн світу;
- г) євро.

12. Принцип абсолютних переваг уперше сформулював:

- а) Вільям Петті;
- б) Адам Сміт;
- в) Пол Самуельсон;
- г) Давід Рікардо.

13. Принцип порівняльних переваг уперше сформулював:

- а) Вільям Петті;
- б) Адам Сміт;
- в) Пол Самуельсон;
- г) Давід Рікардо.

14. Продовжити визначення “Валюта – це...”:

- а) грошова одиниця певної країни;
- б) грошові знаки іноземних держав, які зберігаються в НБУ;
- в) національні грошові знаки, якими володіють нерезиденти;
- г) долари та євро.

15. Антидемпінгова політика – це діяльність держави:

- а) що перешкоджає реалізації товарів на світовому ринку за цінами, нижчими ніж внутрішні в країні-імпортері;
- б) пов'язана з наданням субсидій відповідним виробникам експортних товарів;
- в) спрямована на активну підтримку експортного сектора економіки й обмеження імпортних операцій;
- г) спрямована на обмеження іноземної валюти.

16. Кількісні обмеження на ввіз або вивіз відповідних товарів, які запроваджуються на певний час, – це:

- а) акцизний збір;
- б) квоти;
- в) мито;
- г) ліцензії.

17. Історично першою формою економічного міжнародного співробітництва є:

- а) міжнародна валютна система;
- б) міжнародна економічна інтеграція;
- в) міжнародна торгівля;
- г) міжнародне підприємництво й співробітництво в науково-технічній сфері.

18. Золотий стандарт:

- а) ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої;
- б) співвідношення золотого вмісту грошових одиниць;
- в) валютна система, у якій кожна країна визначає золотий вміст своєї грошової одиниці;
- г) міжнародний обмін, що виключає торговельні бар'єри.

19. Порівняльна перевага країни у виробництві певного продукту означає:

- а) здатність країни виробити продукт із нижчою альтернативною вартістю ніж потенційний торговельний партнер;
- б) здатність країни виробляти товари або послугу з нижчими затратами ресурсів ніж інші торговельні партнери;
- в) спеціалізацію окремих країн на виготовленні тих чи інших видів продукції з метою взаємного обміну ними;
- г) міжнародний обмін, що виключає торговельні бар'єри.

20. Підвищення курсу американського долара щодо української гривні приведе до:

- а) здешевлення американських товарів і зменшення їх імпорту в Україну;
- б) подорожчання американських товарів і збільшення їх експорту в Україну;
- в) здешевлення українських товарів і збільшення їх експорту в США;
- г) подорожчання українських товарів і зменшення їх експорту в США.

Задачі

1. Припустимо, що Росія виробляє 360 електровозів і 2400 вагонів, а Україна – 160 електровозів і 800 вагонів. Якби Росія виробляла тільки електровози, то їх щорічний випуск складав би 600 шт., а якщо б лише вагони, то випустила б їх 6000 шт. Відповідно й Україна могла б виробляти або 200 електровозів, або 400 вагонів. Визначити, яка країна має абсолютні та порівняльні переваги у виробництві цих видів продукції, до яких призводить спеціалізація?

2. Укладено контракт на 1000 \$. Курс гривні до долара – 5,25. Визначте валютну економію чи збиток, якщо курс гривні знизився до 5,5 \$.

3. Японський телевізор, ціна якого складає 200 дол. США, унаслідок запровадження 20 % імпортного мита, коштуватиме в Україні?

4. У наведеній нижче таблиці представлені дані про обсяги виробництва сукна та вина у двох країнах – А і Б (використовується лише один ресурс – праця). Порівнюючи обидві країни й аналізуючи можливості торгівлі між ними, правильно буде стверджувати, що країна А має: яку перевагу й у чому?

Виробництво	Країна А	Країна Б
Сукно (м)	5	15
Вино (л)	10	20

5. Якщо ціна американського долара в гривнях знизилася з 5,8 до 5,2 за 1 доллар, то якою стала ціна мобільного телефону, що продається в Україні за 500 грн.?

6. Ваша сім'я виграла в лотерею безкоштовну поїздку в Париж. На сімейній раді ви вирішили купити для мами парфум за

45 євро, батькові – книгу про французьке мистецтво за 36 євро й вам – плейер за 59 євро. Нацбанк України встановив валютний курс 1 євро = 4,7 грн. За таких умов для покупок вашій сім'ї потрібно поміняти на євро...

7. Польща має позитивне сальдо платіжного балансу за рік, що становить 10 % від надходжень валюти по міжнародних операціях, а виплати по міжнародних операціях становлять 180 млн. грош. од. Сальдо платіжного балансу становитиме?

8. Припустимо, що український експортер уклав у серпні 1998 року угоду на поставку за кордон цукру на 74 тис. доларів США. За час, який минув із моменту оплати, долар подорожчав із 2,13 грн. до 3,42 грн. за 1 долар. Визначте, як це позначиться на економічному становищі експортера, якщо цукор він купує в Україні за твердими цінами?

9. Припустимо, що фірма хоче придбати 1000 кухонних комбайнів за ціною 125 доларів США за один комбайн. Поточний обмінний курс на момент укладення угоди становив 1 долар = 5,48 грн. Платежі потрібно здійснити в доларах після доставки. Якщо угоду буде укладено, а обмінний курс через два місяці встановиться на рівні 1 долар = 5,30 грн., то як це вплине на економічне становище фірми?

Література

[1, с. 85–124; 3, с. 444–480, 558–581; 4, с. 493–589; 5, с. 174–179; 6, с. 467–486; 7, с. 583–598, 605–626; 8, с. 436–471; 9, с. 444–467].

Тема 17. Економічне зростання

1. Економічне зростання: суть, показники та типи.
2. Чинники економічного зростання та їх характеристики.
3. Глобальні та національні проблеми економічного зростання.

План самостійної роботи

1. Сучасні моделі економічного зростання.
2. Якісні характеристики економічного зростання.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Інтенсифікація та технічне оновлення виробництва в Україні.
2. Сутність і основні риси сучасної науково-технічної революції.
3. Сучасні економічні теорії зростання.

Контрольні та дискусійні питання

1. Розкрийте сутність економічного зростання.
2. Якими моделями описується економічне зростання?
3. Які ви знаєте типи економічного росту?
4. Проаналізуйте чинники економічного зростання.
5. Назвіть показники економічного зростання.
6. Що важливіше: економічне зростання чи стабільність?
7. Чи є суттєва різниця між темпами економічного зростання 3 % і 4 %?
8. У чому проявляється зв'язок між відтворенням і економічним зростанням?
9. У чому виявляється інтенсифікація економіки в сучасних умовах господарювання?
10. Що спільного й відмінного в поняттях “економічне зростання” та “економічний розвиток”?
11. У чому полягають особливості економічного зростання та трансформації економіки України до ринкової?
12. Як ви розумієте вищий критерій економічного прогресу?
13. Назвіть суперечності суспільного виробництва, розвиток яких вирішально впливає на суспільний прогрес.

Тести

1. Економічне зростання являє собою:
 - а) процес кількісного збільшення та якісного вдосконалення результатів і чинників виробництва на макрорівні;
 - б) перехід країни від одного стану економіки до іншого, більш досконалого;
 - в) розширення виробництва на основі якісного поліпшення всіх його чинників;
 - г) розширене відтворення суспільного виробництва.
2. Дати визначення інтенсивного типу економічного зростання:
 - а) за рахунок кількісного збільшення функціонуючих чинників виробництва;

- б) розширення виробництва на основі якісного поліпшення всіх його чинників та їх раціонального використання;
- в) розширення виробництва за рахунок якісного поліпшення всіх його чинників та їх кількісного зростання;
- г) зростання суспільного продукту прискореними темпами.

3. Який показник характеризує ефективність суспільного виробництва:

- а) результати виробництва / сукупні витрати;
- б) співвідношення сукупне пропонування – сукупний попит;
- в) тип економічного зростання;
- г) тривале підвищення обсягів суспільного виробництва.

4. Визначити, що є основою і рушійною силою економічного прогресу:

- а) взаємодія розвитку виробництва зі споживанням;
- б) економічні інтереси як спонукальні мотиви господарської діяльності людей;
- в) форми власності на засоби виробництва;
- г) обмеженість виробничих ресурсів.

5. Назвати показники економічного зростання:

- а) зростання продуктивності суспільної праці;
- б) відношення витрат використаних ресурсів (у грошовій формі) до вартості виготовленої продукції;
- в) обсяги основного капіталу суспільства;
- г) трудомісткість суспільної праці.

6. Дати визначення типу економічного зростання в Україні:

- а) екстенсивний;
- б) регресивний;
- в) інтенсивний;
- г) переважно екстенсивний.

7. Чим характеризується сутність глобальних проблем:

- а) спільністю і взаємозалежністю політичних, соціальних, економічних, науково-технічних та інших аспектів розвитку окремих країн;
- б) інтерналізацією виробничих процесів, які потребують значних фінансових і матеріальних ресурсів;

в) зв'язками та відносинами між державами й соціальними системами, суспільством у загальнопланетарному масштабі, які зачіпають життєві інтереси народів усіх країн і можуть бути розв'язані шляхом їх взаємодії;

г) безмежними потребами й обмеженими ресурсами.

8. Указати критерії, за якими проблеми відносяться до глобальних:

а) їх вплив на політичний, соціальний і економічний розвиток України має визначальний характер;

б) вони мають загальносвітовий характер, тобто стосуються інтересів усіх або значної групи держав;

в) нерозв'язання їх викликає загрозу людству, регрес в умовах життя людей, у розвитку продуктивних сил;

г) вони потребують невідкладних скоординованих дій світового співтовариства.

9. Які з названих проблем відносяться до глобальних:

а) проблема збереження миру;

б) проблема сім'ї і шлюбу;

в) екологічна проблема;

г) проблема зайнятості населення.

10. Якими причинами породжені сучасні глобальні проблеми:

а) рівнем прогресу техніки;

б) географічним середовищем;

в) перенаселенням планети;

г) природно-кліматичними умовами.

11. Які основні шляхи розв'язання глобальних проблем:

а) демілітаризація економіки й конверсія;

б) установлення державної (всенародної) власності на природні ресурси;

в) перерозподіл енергетичних ресурсів між державами світу;

г) впровадження екологічно безпечних технологій.

12. Продовжити визначення "Глобалістика – це...":

а) самостійна галузь знань про найзагальніші планетарні проблеми сучасного й майбутнього розвитку людської цивілізації;

б) наука, що вивчає проблеми окремої країни;

- в) наука, що вивчає проблеми окремого регіону;
- г) наука, що вивчає проблеми окремої галузі.

13. Хто на початку ХХ ст. передбачив, що антропогенні чинники (викликані діяльністю людини) призведуть до виникнення економічних меж зростання:

- а) Ф. Кене;
- б) А. Монкретєн;
- в) А. Сміт;
- г) В. І. Вернадський.

14. Основний показник економічного зростання визначається через:

- а) темпи зростання промислового виробництва;
- б) темпи зростання номінального ВВП на одну особу;
- в) темпи зростання національного доходу;
- г) темпи зростання реального ВВП на одну особу.

15. Показник розміру ВВП на одну особу використовується:

- а) для визначення динаміки національного виробництва;
- б) для розрахунку продуктивності праці;
- в) для розрахунку й зіставлення умов життя та рівнів добробуту населення;
- г) для зіставлення величини реальних доходів різних категорій населення.

16. Якщо крива виробничих можливостей суспільства пересувається вправо, то це засвідчує:

- а) наявне економічне зростання в країні;
- б) наявне економічне зростання на мікрорівні;
- в) стабілізацію виробництва в країні;
- г) ознаки наявного економічного спаду в країні.

17. Економічне зростання може бути проілюстроване:

- а) зрушенням праворуч кривої виробничих можливостей;
- б) зрушенням ліворуч кривої виробничих можливостей;
- в) рухом уздовж кривої виробничих можливостей;
- г) рухом від однієї точки до іншої всередині кривої виробничих можливостей.

18. Які два типи економічного росту характеризують поняття “якість економічного росту”:

- а) результативний і прогресивний;
- б) екстенсивний та інтенсивний;
- в) прогресивний і регресивний;
- г) продуктивний та інтенсивний.

Література

[1, с. 255–275; 3, с. 202–226; 4, с. 450–463; 5, с. 465–473; 6, с. 446–462, 491–499; 8, с. 471–488; 9, с. 340–344; 10, с. 300–311].

Тема 18. Формування економічної системи України

1. Закономірності переходу від директивно-планової до ринкової економіки.
2. Соціальні пріоритети перехідної економіки.
3. Економічний потенціал України.

План самостійної роботи

1. Економічна нерівність і політика соціального захисту населення.
2. Основні риси ринкової економіки в Україні.
3. Зовнішньоекономічні зв'язки України.

Реферати (фіксовані виступи)

1. Аналіз сучасного стану економіки країни.
2. Українська економіка напередодні світової рецесії.
3. Порівняльна характеристика основних економічних показників України в період адміністративно-командної та ринкової економічної системи.

Контрольні та дискусійні питання

1. Що являє собою перехідна економіка?

2. Назвіть тенденції переходу від однієї економічної системи до іншої.

3. Які головні ознаки перехідної економіки нового типу?

4. Чи є глобалізація економіки перехідним процесом?

5. У чому полягає унікальність перехідної економіки України?

6. Наведіть цілі та напрями зовнішньоекономічної політики України.

7. Поясніть, чому в постсоціалістичних країнах необхідна ліквідація монополії державної власності.

8. На основі аналізу показників світових ринків зовнішньоекономічної діяльності, використовуючи моделі абсолютних відносин і конкурентних переваг, визначити систему можливих конкурентних переваг і пріоритетів розвитку національної економіки України.

Тести

1. Командно-адміністративна економічна система в Україні працювала в:

а) 1922–1991 рр.;

б) 1941–1991 рр.;

в) 1991–2005 рр.;

г) 1925–2005 рр.

2. Європейський Союз ухвалив політичне рішення про надання Україні статусу країни з ринковою економікою:

а) 1 грудня 1991 р.;

б) 1 грудня 2005 р.;

в) 24 липня 1991 р.;

г) 24 липня 2005 р.

3. Який часовий період притаманний перехідній економіці України:

а) 1925–1991 рр.;

б) 1941–1991 рр.;

в) 1991–2005 рр.;

г) 1925–2005 рр.

4. Вибрати, який тип ринкової економіки формується в Україні:

а) вільного підприємництва;

б) узгодженого вільного підприємництва;

- в) соціально-орієнтована;
- г) перерозподілу доходів.

5. Механізм господарювання у змішаній економіці має такі складові:

- а) стихійне й свідоме регулювання;
- б) ринкове регулювання;
- в) фінансово-кредитне регулювання;
- г) планування на макрорівні.

6. Ринок у змішаній економіці є:

- а) стихійним регулятором пропорцій і розподілу доходів;
- б) системою досконалої конкуренції;
- в) системою недосконалої конкуренції, що знаходиться під регулюючим впливом монополій, олігополій і держави;
- г) системою недосконалої конкуренції, що знаходиться під регулюючим впливом держави.

7. Історичні перспективи змішаної економіки такі:

- а) соціалізація капіталістичної ринкової економіки та її перехід мирним демократичним шляхом у нову посткапіталістичну систему;
- б) перехід від переважно капіталістичної до переважно соціалістичної системи;
- в) перехід до регульованої соціально орієнтованої ринкової економіки;
- г) розширення ролі стихійних ринкових регуляторів.

8. Марксистська модель соціалізму має такий характер:

- а) антиринковий і недержавний;
- б) гуманістичний;
- в) централізовано-демократичний;
- г) формаційний.

9. Визначити місце ринку в одержавленій економіці:

- а) основний регулятор виробництва;
- б) функціонує в основному на стадії роздрібною торгівлі;
- в) регулює оплату праці;
- г) обмежений планомірною організацією виробництва й обміну.

10. Визначити, який основний чинник деформації соціалізму в колишньому СРСР:

- а) одержавлення власності;
- б) зрівнялівка в оплаті праці;
- в) зосередження прийняття господарських рішень у центральних органах;
- г) державне управління розподільними відносинами.

11. Основними причинами загальної кризи одержавленого соціалізму є:

- а) недостатня економічна ефективність;
- б) пристосування до екстенсивного типу розвитку;
- в) використання застиглих адміністративних методів управління;
- г) зведення всіх форм господарювання до однієї – державної.

12. Сучасне трактування поняття “країна, що розвивається” ґрунтується на такому головному критерії:

- а) рівень розвитку товарно-грошових відносин;
- б) завоюванні державної незалежності;
- в) визволення від колоніальної залежності;
- г) місці в міжнародному поділі праці.

13. Перехідна економіка – це:

- а) особливий стан економічної системи країни при переході суспільства від ринкової економіки до командно-адміністративної;
- б) особливий стан економічної системи країни при переході суспільства від ринкової економіки до змішаної;
- в) особливий стан економічної системи країни при переході суспільства від одного історичного етапу до іншого;
- г) особливий стан економічної системи країни при переході суспільства від тоталітаризму до демократії.

14. Основними рисами перехідної економіки є:

- а) нестійкість та альтернативний характер перехідної економіки, пріоритетність соціальної рівності;
- б) невтручання держави безпосередньо в економічні процеси;
- в) однозначність прогнозів розвитку перехідної економіки;
- г) стійкість перехідної економіки.

15. Перехід від командно-адміністративної системи до ринкової передбачає:

- а) законодавче обмеження підприємницької діяльності;
- б) створення системи контролю за виконанням планових завдань;
- в) впровадження директивного планування;
- г) створення законодавчої системи для захисту майнових прав юридичних і фізичних осіб, роздержавлення, перехід до вільного ціноутворення.

16. До основних проблем, характерних для української економіки, слід віднести:

- а) безробіття, низький рівень доходів населення та корупцію;
- б) відсутність чіткого адміністративного поділу держави;
- в) невігідне географічне розташування;
- г) перевиробництво.

17. До об'єктивних причин негативних явищ в економіці України слід віднести:

- а) відсутність чіткої мети та стратегії переходу до ринкової економіки;
- б) жорстку централізацію економіки України, відсутність закінченого циклу виробництва;
- в) недостатню ефективність механізму державного управління перехідними процесами в економіці;
- г) відсутність чіткого адміністративного поділу держави.

18. До об'єктивних причин негативних явищ в економіці України слід віднести:

- а) відсутність чіткої мети та стратегії переходу до ринкової економіки;
- б) орієнтацію промислового комплексу на виробництво військової продукції;
- в) часті зміни в законодавстві, що негативно вплинули на стабільність роботи підприємств;
- г) відсутність чіткого адміністративного поділу держави.

19. До суб'єктивних причин негативних явищ в економіці України слід віднести:

- а) відсутність чіткої мети та стратегії переходу до ринкової економіки;

- б) не вигідне географічне розташування;
- в) орієнтацію промислового комплексу на виробництво військової продукції;
- г) негативний вплив на економіку наслідків Чорнобильської катастрофи.

20. До суб'єктивних причин негативних явищ в економіці України слід віднести:

- а) жорстку централізацію економіки України, відсутність закінченого циклу виробництва;
- б) не вигідне географічне розташування;
- в) часті зміни в законодавстві, що негативно вплинули на стабільність роботи підприємств;
- г) негативний вплив на економіку наслідків Чорнобильської катастрофи.

Література

[4, с. 604–628, 701–716, 763–777; 5, с. 94–111, 530–555; 8, с. 379–410, 420–436; 10, с. 272–299].

Список рекомендованих джерел

Основна література

1. Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. Економічна теорія. Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка / Л. В. Білецька. – К. : ЦНА, 2005. – 652 с.
2. Вступ до економічної теорії: Підручник. – 3-тє вид., доп. / За ред. З. Ватаманюка, С. Панчишин, С. Кудин та ін. – Львів : Новий Світ, 2000, 2006. – 504 с.
3. Дзюбик С. Д. Основи економічної теорії: Навч. посібник / С. Д. Дзюбик. – К. : Знання, 2006. – 481 с.
4. Економічна теорія: Підручник / За ред. В. М. Тарасевича. – К. : ЦНА, 2006. – 784 с.
5. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – 6-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2007. – 719 с.
6. Кулішов В. В. Основи економічної теорії: Підручник для студентів вищих закладів освіти. – 3-тє вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія, 2006. – 2007. – 516 с.
7. Мочерний С. В., Довбенко М. В. Економічна теорія: Підручник. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 856 с.
8. Мочерний С. В., Устенко О. А. Основи економічної теорії: Навч. посіб. – 2-тє вид., доп. – К. : ВЦ “Академія”, 2006. – 504 с.
9. Основи економічної теорії: Підручник / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко, Г. Ю. Дарнопих та ін.; За заг. ред. О. О. Мамалуя. – К. : Юнірком Інтер, 2005. – 480 с.
10. Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Сучасна економіка: Навч. посіб. – К. : Вища шк., 2005. – 325 с.

Додаткова література

11. Бутук О. І. Економічна теорія. Тренінг-курс: Навч. посіб. / О. І. Бутук, Н. І. Волкова. – К. : Знання, 2007. – 291 с. – (Вища освіта XXI століття).
12. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія. Економічна нобелелогія: Навч. посіб. / М. В. Довбенко. – К. : Академія, 2005. – 336 с.
13. Економічна теорія. Початковий курс: Навч. посібник / За ред. В. О. Білика, М. М. Гузика – К. : Вища школа, 1992. – 278 с.
14. Економічний словник-довідник / За ред. С. В. Мочерного. – Львів : Феміна, 1995. – 368 с.
15. Мочерний С. В. Економічна теорія: Посіб. для студентів вищих закладів освіти / С. В. Мочерний. – К. : Академія, 1999. – 592 с.
16. Основи економічної теорії. Політекономічний аспект: Підручник / За ред. Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка. – 2-тє вид., перероб. і доп. – К. : Вища школа, 1997. – 743 с.

17. Основи економічної теорії: Підручник: У 2 кн. – Кн. 2. Підприємство, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / За ред. Ю. В. Ніколенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1998. – 272 с.
18. Отрошко О. В. Основи економічної теорії: макроекономічний аспект: Навч. посібник / О. В. Отрошко. – К. : Знання, 2006. – 222 с.
19. Федоренко В. Г. Основи економічної теорії: Підручник / В. Г. Федоренко. – К. : Алерта, 2005. – 511 с.
20. Івасишин О. І. Модель оптимізації управління оборотним капіталом // Моделювання регіональної економіки. Зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – № 4. – С. 162–171.
21. Івасишин О. І. Особливості управління оборотним капіталом підприємства // Моделювання регіональної економіки. Зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – № 1. – С. 138–143.
22. Івасишин О. І. Макроекономічні та галузеві умови формування та використання оборотного капіталу // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2006. – Вип. 3. – С. 79–84.
23. Івасишин О. І. Особливості розвитку легкої промисловості регіону // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2007. – Вип. 4. – С. 228–229.
24. Івасишин О. І. Регіональні пріоритети соціально-економічного розвитку // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип. 7. – С. 96–99.
25. Івасишин О. І., Сікерко Л. П. Особливості формування сучасного ринку праці та його вплив на людський розвиток // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми сталого розвитку: економічного зростання та соціалізації” (30–31 жовтня 2008р.). – Донецьк : ДоНУЕТ, 2008. – С. 204–210.
26. Івасишин О. І., Сікерко Л. П. Вплив сучасної економіки знань на розвиток суспільства // Вісник класичного приватного університету. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – С. 210–218.
27. Івасишин О. І., Климончук Х. В. Проблеми та перспективи співробітництва між ЄС та Україною // Молодий науковець XXI століття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: технічні та економічні науки, інформаційні технології (Кривий Ріг, 17–18 листопада 2008 р.). – Кривий Ріг : ВЦ КТУ, 2008. – С. 160–165.
28. Репела Н. П. Нинішні особливості оплати праці в господарському комплексі регіону (на прикладі Івано-Франківщини) // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – Вип. 1. – С. 139–143.
29. Репела Н. П. Міграційний рух населення Карпатського регіону та його сучасні тенденції // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2006. – Вип. 3. – С. 157–163.
30. Репела Н. П. Теоретичні аспекти дослідження рівня життя населення // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2007. – Вип. 5. – С. 225–229.
31. Репела Н. П. Передумови та чинники розвитку трудової міграції в Україні // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – Вип. 6. – С. 198–202.

32. Репела Н. П. Модель впливу міграційних процесів на ринок праці регіону // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип. 7. – С. 100–108.

33. Татунчак Я. І. Молодь Прикарпаття в демографічному та соціально-економічному вимірах // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – Вип. 1. – С. 159–164.

34. Татунчак Я. І. Стан та проблеми молодіжного середовища сільських територій (на прикладі Івано-Франківщини) // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2006. – Вип. 3. – С. 44–49.

35. Татунчак Я. І. Державна регіональна молодіжна політика: регіональний аспект здійснення, сучасні проблеми (на прикладі Івано-Франківської області) // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2007. – Вип. 5. – С. 229–234.

36. Татунчак Я. І. Особливості освітньої та професійно-кваліфікаційної підготовки сільської молоді Прикарпаття в сучасних умовах // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – Вип. 6. – С. 194–198.

37. Татунчак Я. І. Здоров'я молодого покоління: основні показники та порівняльні характеристики // Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип. 7. – С. 108–115.

Навчальне видання

Івасишин Ольга Іванівна
Репела Надія Петрівна
Татунчак Ярослава Іванівна

Економічна теорія

Методичні рекомендації

Коректор О.В. Ленів
Комп'ютерне верстання В.М. Дяків

Підп. до друку 10.02.2009. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 7,67. Тираж 100 пр. Зам. №10.

Видавець Віктор Дяків,
вул. Сабата, 14, м. Івано-Франківськ, 76025
Свідоцтво про внесення до Держ. реєстру
від 4.12.2007 серія ДК №3042

Віддруковано у друкарні видавництва “Плай”
Центру інформаційних технологій
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76025
Свідоцтво про внесення до Держ. реєстру
від 12.12.2006 серія ДК №2718.